

tionem adducimus, quod proxime de Karolo Magno, Germaniæ & Gal-
 liarū principe multa scripturi, teneamus quo ordine in lineā sui generis re-
 galis principatus aduenerit. Iuuat inter hæc intueri, quibus se inuicē obse-
 quijs extulerūt Domus Franciæ, & Sūmus pontifex: nam Frāci detulerūt
 Pontifici arbitriū declarandi regis: quasi is sit per quē reges regnant: qui
 pridem in urbe cōsistere uix potuit, quo minus arbitrio Cōstātinopoli-
 tanorū Imperatorē aut captus, aut relegatus abiret. Vicissim Romana se-
 des hoc prestittit beneficiū domui Pipini, ut regiū nomē haberet: & dein-
 de Karolū ad imperiale culmē prouexit. Non paruꝝ causę durantis etiam
 hodie scederis inter Romanū pontificē, & Franciæ reges: dicente Scriptu-
 ra: Qui me glorificāt ego exaltabo. Ad Pipinū reuertamur. Prima huiꝝ
 regis post susceptā coronā opera fuit, arma in perfidos Christo Saxones
 uertere. Magno igiꝝ in eos apparatu ducens, bellū eis intulit grauissimū:
 sed ea fuit gentis moles, ut non statim ad mutandā religionē posset armis
 cogi: Ea igiꝝ expeditio frustra fuit. Cum autē undiqꝝ nouo regi & fauor
 & uires increuissent (nam solēnes ab Imperatore Cōstātinopolitano nū-
 cios cum muneribus accepit) Baiuariæ dux Tassilo regē adiens, impera-
 ta se facturū pollicet. Cum igiꝝ in Saxonīā maiori apparatu ducere cōsti-
 tuisset, audit Saxones omnes aditus cōmunisse: Sed ille ui perfregit: & in
 hostico solo pugnaturus constitit: occurrētes, & iusta acie decertātes, ui-
 cit: imposito tributo (id erat trecentorum per singulos annos caballorū)
 ad tempus Perliamenti soluendo dimisit.

FINIT LIBER PRIMVS.

INCIPIIT LIBER SECVNDVS.

MAGNO KAROLO NON AB RE
 nouo ordimur principio: qꝫ ille Saxonīæ salutē iuuexit:
 cum religione Christi, maiorē prouincię inducēs ciuili-
 tatem. Libet clarā & religiosam Magni huiꝝ Karoli ori-
 ginē, & lineam generis per censere: a sancto Nodaldo
 Treuerorū archiepiscopo sumpto principio. Is magnæ
 uir nobilitatis, princeps ex Palatio, rapit ad ecclesiā: cla-
 rescēs multis per sanctitatē miraculis. Sororem alterā Seuerā consecrauit
 Christo monialē: aliā Ittam, clarissimo duci Pipino dedit cōiugē: ex qua
 nascunt Grimoaldus princeps, Gertrudis diua monialis, & Begga nupta
 principi Amsigiso, sancti Arnulphi ex Maioredomus Metēsis episcopi fi-
 lio: Itta peperit Pipino Karolū Magnū cū fratre. Igiꝝ Pipino rege facto
 de medio, ad filios eius Karolū & Karlomannū omnis paterna ditio per-
 uenit, Karolus Wormaciæ, Karlomānus Sueffione regni coronā accepe-
 re. Parebat Frācis iamdiu Austrasia (ea est Metensis prouincia: nam quæ
 nunc Austria dicit, tunc Norica, diu post sortita est Austrię uocabulum)
 parebat Sueuia, Baiouaria, & quę prima Francis nomē dedit, Francia Ger-

manie: nūc per iniuriā appellata Frāconia: cū uerū illi nomē Galli abstu-
lerint. Seruant tñ nōnulli scriptores illi prouincię suū nomē & honorē, ut
Franciā uocent orientālē: Sed hoc uix patiunt Gallī, pro solita genti elati-
one: indignati, si dijs placet, q̄ Germanos patres, & regni sui fundatores
iubeant agnoscere. Et quoniā Karlomānus breui concessit in fata, relictis
paruulis, quos uxor eius uidua ad Desyderiū Longobardorū regē in Ita-
liam deferebat, omne regnū in Karoli ditionē concessit: quē, quia Germa-
manie & Gallijs pariter regnasse cōperimus, & Saxonie scim⁹ iura Chri-
stianę religionis inuexisse, iure optimo etiā regem nostrū Saxones cōsalu-
tamus: præcipue quia Germanis supra omnes reges Franciæ deditissimū
accepimus: lingua eorū crebrius usum, & moribus uixisse comperimus.
Monstrāt hodie in Frācia Germaniæ locū natiuitatis eius, & celebri me-
moriam cōseruāt: maiori nisu præclara eius facinora in hac Saxonū historia
pro uiribus attollemus. Prima eius regis gloria, Romanā ecclesiā tyrāni-
de Longobardorū pressam, in libertatē uendicare, & multis prædijs ex ui-
ctoria amplificare. Tribuūt nōnulli Constātino magnā illam donationē
Italię & Germanię, & nescio quarū prouinciā ecclesię Romanę factam,
de qua ipsi uiderint: Karolus erat, qui ex uictoria Longobardorū Roma-
nam ecclesiā ditauit: cum pridē aliquāta, & Gothi per sua tēpora, & dein-
de Longobardi reges nonnulla cōtulissent: inq̄ multa dominio uacātia,
ecclesia introiuit, eius iure præmunita, cuius est omnis terra, & plenitudo
eius. Sed hæc alias. Tametsi pater Pipinus gemina in Italiam expeditione
operosa, multa pro ecclesia fecerit, tamē rerū instabilitas humanarū nō lon-
geuam fecit pacē ab illo compositā: simul q̄ Longobardi nisi omnib⁹ ui-
ribus destituti, quiescere non uidebant. Audiuit rex oratores Sūmi ponti-
ficis Hadriani, & cum consilio suorū consolatione plenos dimisit: uenturū
se cum expeditione militari in Italiā, uisurūq̄ pro uiribus, si possit hostes
ecclesię ab illius ceruicibus submouere. Nec segnius arma parauit, exerci-
tus conscripsit, cōmeatus prouidit, regni sui negocijs magnæ authoritatis
uiros preposuit: ubi omnia ex sentētia cōstitere, mouit in Italiā: & magnis
conatibus subuerso regno, Longobardorū regem captū, in Franciā addu-
xit. Quā rem quia plen⁹ in Dania, ubi ad Lōgobardorū gesta descēdim⁹
sum⁹ exequuti, nūc breuiter attactā relinqm⁹, eo mittētes lectorē. II.

S Axonicū uero bellū a memoria Karoli Martelli aui sui nūq̄ diu
fuit intermissum: & in eo aliquid per Karoli duces, ipso alijs im-
plicito, est attentatū, dum ille uel in Aquitania Hunoldo rebellā-
ti occurreret, & Lupū Vasconię ducē, ad quem Hunoldus cōfugerat, de-
terreret, ut nō solum perfugā Hunoldū, sed ipsum quoq̄ se Lupus Karoli
permitteret potestati. Quādiu etiā ille in Italia bellum ageret Longobar-
dicum, duces eius Saxonib⁹ sunt colluctati. Illo autē absoluto, reuersus in
Franciā, totis se uiribus animi & rerū conuertit ad Saxonīcū bellum pera-
gendum: quo neq̄ prolixius, neq̄ atrocius ullū unq̄ gessit: quia Saxones,
sicut omnes fere Germanię natiōes, natura feroces, & idolorū cultui dedi-
ti, ab eo quod semel apprehenderāt nulla poterāt uī dimoueri. Susceptū

est igitur aduersus eos bellum magna utrinque animositate: maiori tamen Saxonum damno, per continuos triginta annos gerebatur. Poterat quidem citius finire, ait Euardus Karoli scriba, si in sententia una semper, aut diu mansissent. Dictu difficile est quoties superati, regi manus dederunt, imperata facturos polliciti: obsides qui imperabant, absque dilatione dederunt: legatos qui mittebant susceperunt. Aliquoties ita edomiti & emolliti, ut etiam cultum demonum dimittere, & Christi fidem suscipere pollicerentur: sed sicut aliquando proni ad ea pollicenda uidebantur, ita mutato postmodum decreto, ad abiicienda uidebantur precipites. Anno regni sui sexto, Karolus Saxones aut religioni subijcere, aut omnino de terra delere constituit: ingressus provinciam, arcem eiusdem munitissimam Siborch cepit: Eres borch a Saxonibus euersum presidium muniuit: & in eo suorum ualidam manum collocauit: & multa strage peracta, obsides accipiens, est in regnum reuersus. Anno qui proximus erat ingresso iterum rege in provinciam Saxonum, multos iussit baptisari: & iam rebus confirmatoribus in regnum redibat. Post duos iterum annos Padeburnam ueniens, omnem regionis nobilitatem iussit conuenire: Sed Wedekindus omnium primarius dux, egressus de terra, ad regem Danorum Sigefridum confugit. Cum autem inde Karolus in Hispaniam conuersus, magno inibi bello implicaretur, Saxones duce, quem diximus, apud Tuitium Renum transgressi, usque ad Mosellam omnia igni ferroque peruastabant. Rex per literas exciuit duces de provincia Germanie, hoc est, Sueuos, Francos, Bauaros, Turingos: qui congressi, magnam in Saxones stragem pegerunt. Ipse uero Hispanico bello peracto, iterum copias traiecit in Saxoniam per Renum & Lupiam amnes, totamque nunc Westphalia est, peruagatus, rebelles subegit, fugauitque contumaces: ut Visurgo, nunc Wesera, transmissio, sedes sibi facerent inter Wandalos, antiquis pulsos habitatoribus. Ex quo tempore coepta est habitari a Saxonibus provincia trans Visurgum, quae nunc est terra Brunswickensis cum conterminis: ut fieret exinde discrimen Saxonum orientalium & occiduorum, qui ultra & citra Visurgum habitant: Unde est etiam nata illa distinctio in una natione Ostphalorum qui ultra, & Westphalorum qui citra Visurgum incolunt: Nam Saxonum principes pro insigni armorum in militaribus signis pullum equinum habuere: atrium ante baptismum, post uero candidum. Inde Ostphali ac Westphali: Nam equinum pullum Saxones sua lingua dixerunt Valen. Hoc autem nomen in orientalibus euanuit, & permansit appellatio generalis Saxonie: quae terra illa nouis principibus sepe paruit. Nam a temporibus Herici Leonis ducatus est ortus Brunswickensis: postea & ille scissus in aliquot principatus: quod suo tempore commemorabimus. In occidua uero provincia mansit appellatio Westphalorum: hoc est occiduorum, qui equinum pullum pretulerunt. Eo tamen deuentum est, ut ea gens iam se Saxonice appellari non patiat: probro ducens si quis ex Westphalis hominem appellare contendat Saxonem. Hoc autem superbiae genus unde processerit, non satis intelligo: praesertim cum rebus gestis ita claruerint orientales Saxones, ut Imperatoriam dignitatem, quam meruerunt, diutissime in sua domo fouentes, habuerint: & fortissimis semper uiris pares, si non superiores extiterint. Sed

prius q̄ ad alia trāseamus, operæ precium est illustriſ. regis Karoli Magni optime de nobis meriti, præclara facinora ordine intueri. CA. III.

Nuus erat a Christo nato post septingentesimū sexagesimus no-
a nus: cum mortuo, ut diximus, Pipino patre, Karolus & Karlo-
 mann^o eius filij omniū cōsensu procerū, regni gubernacula sube-
 unt: nō aliter partiētes, q̄ pater & patru^o. Nam patri Pipino successit in di-
 tione sua maior natu Karolus: Karlo mann^o aut patruo Karlo mann^o. Erāt
 qui præter natiuā inter fratres æmulationē, de regni societate excitare cō-
 tēderēt simultates: sed ea fuere modestia fratres, ut arma in se nō sumerēt,
 & si haberēt qui assidue stimularēt. Mors aut Karlo mannⁱ breui sequuta,
 sitis pandebat unde essent stimuli simultatū: Nam relicta eius fugiēs Ka-
 rolum, uel q̄ male sibi esset conscia, uel ut Karolo bellū excitaret, contēdit
 in Italiā ad Desyderiū Lōgobardorū regē cum filijs & paucis ex proceri-
 bus. Karolus aut omne regnū ex illo die solus administrabat. Omniū aut
 bellorū quę gessit, primū fuit Aquitanicū, a patre inchoatū, non finitum:
 quia cito peragi posse uidebat̄ fratre adhuc uiuo, & auxiliū ferre rogato.
 Et licet frater malis quibusdā machināibus frustraſt auxilio promisso,
 susceptā expeditionē strenuissime exequut^o, non prius destitit, q̄ hoc, q̄d
 perficere moliebat̄, efficeret. Nam & Hunoldū qui post mortē Waisfredi
 Aquitaniā occupauit, bellūq; iam pene peractū reparare tentauit, Aquita-
 niā relinquere, & in Vasconiā fugere cogit. Quē tñ ne ibi cōsistere susti-
 nens, trāsmisso Garumna amne, Lupo Vaiconiē duci mandat, ut perfugū
 reddat: quod ni statim faciat, bello expostulaturū. Sed Lup^o saniori usus
 consilio, non solū Hunoldū reddidit, sed etiam se cum prouincia, cui præ-
 erat, eius potestati permisit. Quo bello finito, rogatu & precibus Hadria-
 ni pontificis Romani, insolentiā Desyderij Lōgobardorū regis ferre non
 ualentis, bellū in eam gentē suscepit: copiasq; quas in Italiā duxerat, diui-
 dens, unam partē cum Bernardo patruo per montē Iouis ire præcepit: al-
 teram ipse ducens per montē Cimisiū uenit in prouinciā: nec prius destitit,
 q̄ Desyderiū regem longa obsidione in Papiā fatigatum, in ditionem ac-
 ciperet, & perpetuo exilio deportaret: filium uero ei^o Adalgisum, in quo
 omnis spes stare uidebat̄, non solum regno, sed etiā Italia abire cōpelleret:
 omnia Romanis ablata restitueret: Rodogisum Foroianū ducē noua
 molientem opprimeret: totamq; Italiam suę ditioni subiugaret: subactūq;
 filium suum Pipinum regem præponeret. CA. III.

Ost cuius belli finem, Saxonīcū, quod a patre auoq; gestum, diu
p erat intermissum, repetiuit: quo nullū neq; prolixius, neq; atroci-
 us, Francorūq; populo laboriosius, susceptū est. Dictu difficile
 est quoties superati, ac supplices se dediderūt, imperata facturos polliciti:
 obsides qui imperabant absq; dilatione dederunt: legatos qui mittebant
 susceperunt: aliquoties ita edomiti & emolliti, ut etiā culcū dæmonū di-
 mittere, & Christianę religioni se subdere pollicerent. Regis aut magna
 nimitas aut per se, aut per comites suos misso exercitu, perfidiā illorū sem-
 per ulciscibat̄: donec omnibus qui resistere uolebāt profligatis, decem ho-

minū millia ex his qui utraq; Albis ripas incoluere, cum uxorib⁹ & par-
 uulis sublatos, transtulit: & per Galliā atq; Germaniā multimoda diuisi-
 one distribuit: eaq; cōditiōne bellū per tot annos tractū, esse constat fini-
 tum, ut abiecto dæmonū cultu, Christianæ religionis sacramenta suscipe-
 rent. Hoc autē bellum licet tamdiu protraheret, ipse tñ rex non amplius q̄
 bis acie confligit cum hoste: semel iuxta montē qui Asneggi dicit̄ in loco
 Thietmelle nominato. Ita scribūt Gallī, proprietatē linguę nostrę non te-
 nētes: Ego montē accipio, in quo a memoria Karolī erecta est capella Di-
 uini auxiliij nominata: hoc referens posteris, q̄ propter cœleste p̄sidium
 in eo loco missum, memoria ibi magni miraculī cōsecrata est: Laici uocāt
 montē Sancti adiutorij. Altera autē uice iuxta Hasam fluuiū: & hoc uno
 mense, paucis interpositis diebus. Sed his duob⁹ prælīs ita cōfractę uires
 Saxonū ferunt, ut ultra regem neq; prouocare, neq; uenienti resistere, nisi
 aliqua loci munitione defensi, auderent. Plures tñ eo bello & summi uiri,
 & maximis functi honorib⁹, tam ex Francis, q̄ Saxonibus, perierūt. Mō-
 strant incolæ locū castrorū ad Hasam. Tandem anno. XXXIII. finitū est
 bellū. Tempora suis locis signabimus. Hispaniā autē pacatā reliquit post
 edomitos Aquitanos & Vascones: Nā Britones imperata facere adēgit,
 cum missis oratorib⁹ pacē orarēt: ipse postea cum exercitu Italiā ingressus
 ac per Romā iter agens, Capuā Campanię urbem petiuit: ibiq; positis ca-
 stris, bellū Beneuentanis ni dederent cōminat⁹ est. P̄uenit hoc dux gen-
 tis Agarifus, filios suos Rimoldū & Grimoldū cum magna pecunia regi
 placādo mittit obuiā: rogans, ut illos obsides accipiat, seq; cum sua gentē
 facturū imperata: erant autē Longobardi. Permisit roganti principatū: &
 minore filio pro obside retēto, maiorē remisit: legatosq; ad sacramēta fide-
 litatis a Beneuentanis exigēda, cum Agariso dimittēs, ipse Romā redit: cō-
 sumptisq; ibi in ueneratione sanctorū aliq̄ dieb⁹, in Galliā reuertit̄. V.

Auaricū deinde bellū & repēte ortū, & celeri fine completū est.

b Baioarios dixere ueteres, nos Bauaros. Hoc bellū superbia simul
 & excordia Tassilonis ducis excitauit: qui hortatu uxoris, quæ
 filia erat Desyderij regis, patris exiliū per maritū ulcisci posse putabat: ini-
 to fœdere cum Hunis, qui Bauaris tum erāt cōtermini, bello Karolū per-
 tentabat. Cui⁹ contumaciā, quia nimia uidebat, regis animositas ferre ne-
 quiuit: ac proinde cōtractis undiq; copijs, Bauariā petiturus, ad Leccanī
 amnē peruenit: qui Bauaros Alemānosq; dirimit: cuius in ripa castris col-
 locatis, priusq; prouinciā intraret, animū ducis statuit pertentare. Sed ille
 pertinaciter agere nec sibi nec genti utile rat⁹, regi se supplex permisit: obsi-
 des qui imperabant dedit: inter quos & filiū suum Theodonē: data insu-
 per fide cum iuramēto, q̄ ab illius potestate nemini suadenti defectionem
 cōsentiret. Sic bello, quod quasi maximū uidebat futurū, celerrimus finis
 est impositus. Tassilo tñ postea euocat⁹ ad regē, neq; redire permissus est,
 neq; prouincię quā tenebat ulterio⁹ principari. Comitib⁹ est cōmissa: Nam
 cū Tassilo reus lese maiestatis iudicat⁹, capite damnaret, regis clemētia ui-
 tā illi cōcessa est: tōsoratusq; cū filio in monachū. His motibus ita cōpost

tis, Wandalis, qui Gallorū consuetudine Willī, sua uero lingua Weletabi dicunt, bellū est illatū: in quo & Saxones uelut auxiliares inter ceteras nationes, qualicūq; deuotione militabāt regi: unaq; expeditione iudē Wandali ita sunt domiti, ut ulterius iussis regis non cōtraderēt. VI.

Amximū omniū, quę a Karolo gesta sunt, bellorū, præter Saxoniam cum, huic successit, qđ cōtra Auares, siue Hunos, gestū est: quod rex & animosus q̄ cetera, & lōge maiori apparatu administrauit: unā tñ per se in Pannoniā (nam illā prouinciā ea gens incolebat) expeditionē fecit: cetera Pipino filio, ac præfectis prouinciarū comitibus & legatis perficiēda cōmisit. Quę cum ab his strenuissime fuissent impleta, octauo tandē anno idē bellū consummatū est. Quot prælia in eo gesta sunt, quātumq; sanguinis effusum, testat Pannonia: omni tum pene habitatore uacuata: & locus in quo regia Cacanī erat ita desertus, ut uestigiū quidē humanę habitationis nullū appareat. Tota hoc bello Hunorū nobilitas perijt: tota gloria gētis decidit: omnis pecunia, & cōgesta per tot annos suppellex, & omnes thesauri erepti sunt: Nec ullū bellū exortū est in Frācos ab hominū memoria, quo sint illi magis locupletati: quippe cū in id tēpus Frāci pene pauperes uiderent, tantū auri & argēti in regia repertū, tot spolia preciosa ex prouincijs cōgesta, ut merito credi possit Frācos summo iure Hunis abstulisse, quod prouinciarū damno per summā iniuriā cōgesserunt. Terra quidē Hunorū, ut antiquorū memoria cōcelebrat, nouē circulis, quos Theutonici Haga dicūt, cingebat: quorū singuli ita quercinis roborib⁹, siue faginis, siue abiegnis erant extructi, ut de margine ad marginem uiginti pedū spaciū tenderet in latū, & totidē subigerent in altū. Cōcauitas aut̄ uniuersa aut durissimis lapidibus, aut creta tenacissima replebatur. Porro superficies uallorū eorundē integerrimis cespitib⁹ tegebat: inter quorū cōfinia plantabant arbusculę, quę, ut cernere solem⁹, abscissę atq; proiectę, comas caudicū foliorūq; proferunt. De primo autē circulo ad secundū, uiginti millia passuū Theutonica protendebant: & inde similiter ad tertiū: & ita deinceps usq; ad nonū: quibus ipsi circuli alius alio multo fierent cōtractiores, in orbē redeūtes. Inter hos igit̄ aggeres ita uici uillęq; erant collocati, ut de alijs ad alias humana uox possit exaudiri: cōtra eadē ædificia inter inexpugnabiles muros, portę non satis late, per quas latrociniādi gratia non solū exteriores, sed etiā interiores solebant exire. De circulo quoq; ad circulū sic erāt possessiones & habitacula quaq; uersum ordinata, ut clangor tubarū inter singula, cuiuslibet rei significatiu⁹, posset aduertī. Ad has ergo munitiones per ducentos & amplius annos, qualescūq; omniū occidentaliū opes cōgregantes, cū Gothi & Wādali quietē hominū pturbarēt, orbē occiduū pene uacū dimiserūt. Quos inuictissimus rex Karolus ita perdomuit, ut de eis ne minimę quidē reliquię permanerēt. A uulgaribus, quibus pepercit, ideo manū retraxit, quia nobilitate extincta, Francorū regno minime nocituri uiderent. Porro prædā in Pannonia repertā, per episcopia & monasteria largissime distribuit. Duo tantū e proceribus Francorū eo bello perierūt: Hēricus dux Foroiulianus

in Liburnia iuxta Tarficam maritimā ciuitatē insidijs opidanorū interce-
 ptus, & Geroldus Baioarie prefect⁹ in Pannonia, dum cōtra Hunos præ-
 liaturus aciē instrueret (incertū a quo) cum duob⁹ tantū, qui eum obequi
 tantē ac singulos cohortantē comitabant, interfectus est: cæterū incruētū
 pene Francis hoc bellū fuit: & prosperrimū exitū habuit. Bohæmicū q̄q̄
 & Liburnicū, quę postea exorta sunt, durare non potuerūt: quorū utrūq̄
 ductu Karoli iunioris celeri fine completū est. Vltimū cōtra Normānos,
 qui Dani uocantur, primo piraticā exercentes, deinde maiori classe littora
 Gallię atq̄ Germanię uastantes, bellū est susceptū: quorū rex Gotfridus
 adeo inflatus uana spe erat, ut sibi toti⁹ Germaniæ promitteret potestātē.
 Phrisiā q̄q̄ atq̄ Saxoniam haud aliter ac suas prouincias estimabat. Iam uē
 cinos Obotritos in suā ditionem redegerat: iam sibi uectigales fecerat: ia-
 ctabat enim se breui Aquisgranū, ubi regis comitat⁹ erat, cū maximis co-
 pijs aduenturū: nec dictis eius quis uanissimis omnino fides aberat: quin
 potius tale aliquid inchoatur⁹, nisi festinata esset morte preuētus, putaba-
 tur. Nam dum ea moliret, a proprio satellite, siue ut quidā uer⁹ existimāt,
 a proprio filio, cuius matrē repudiauerat, & aliā duxerat, interfectus, finē
 rebus fecit. Hęc sunt bella quę rex potentissimus per annos. XXXXVI.
 (tot enim annis regnauit) in diuersis orbis partibus summa prudentia ac
 foelicitate gessit: quibus Francorum regnum, quod a patre Pipino ma-
 gnum quidem & forte suscepit, ita insigniter amplificauit, ut pene duplo
 maius fecerit.

CA. VII.

Vi cum tantus in ampliando regno, & subigendis exteris natio-
 nibus esset, & in huiusmodi exercitationib⁹ quotidie uersaretur,
 opera tamen plurima ad regni decorē diuersis in locis inchoauit,
 & in non paucis terminauit: inter quę præcipua non immerito uideri pos-
 sunt basilica Dei Genitricis Aquisgrani, opere mirabili cōstructa: & pons
 apud Moguntiam in Reno, quingentorū passuū lōgitudinis: nam tanta est
 ibi fluminis latitudo: qui tñ uno anno ante regis mortē incendio cōflagra-
 uit: nec refici potuit propter festinatū eius excessum: q̄q̄ in ea meditatione
 esset, ut pro ligneo lapideum restitueret. Inchoauit & palatia operis egre-
 gij: Vnū haud lōge a Moguntia ad uillā Ingelheim: Alterū Nouimagio
 super fluuiū Wahalem, nunc Walam uocāt: Præcipue tñ edes sacras ubi-
 cunq̄ in toto regno suo uetustate collapsas cōperit, pontificib⁹ & abbatib⁹
 bus, ad quorū curā pertinebant, ut restaurarent imperauit: adhibita cura
 per legatos, ut imperata perficerent. Talem eum in ampliādo, & tuēdo, &
 simul ornando regno fuisse cōstat. Ad domesticā curā eius ueniam⁹. Ma-
 trē summa pietate coluit: liberos utriusq̄ sex⁹ literis erudiri curauit. Pipi-
 ni filij filiū Bernhardū, ac quinq̄ ab eo relictas filias, inter suas educauit.
 Nullā nuptui tradidit q̄ad uiueret: dicens se suorū domestico cōtubernio
 carere nō posse. Vnde factū est, ut foelicissimi Imperatoris Octauiani for-
 tunā eq̄ fortunat⁹ rex experiret: Fuscatā esse domū incontinentia q̄rundā:
 sed ille prudenter omnia dissimulauit. Erat ei filius ex cōcubina Pipin⁹, fa-
 cie liberali, sed gibbo difformis. Is cum pater Hunico bello teneret impli-

citus, cōiurationē inijt aduersus parentē cum quibusdā ex Frācia primori-
 bus, qui uanā illi spem regni fecerāt. Sed cōiuratione detecta, damnantur
 conscij: Pipinus uolēs tōlorat, & in monasteriū Prunna cōcludit. Erat &
 alia in ipsum cōiuratio prius in Germania: cuius cōsiliij participes alij ocu-
 lis orbatī, alij exilio proscripti, nemo ex his necat⁹: nisi tres qui ne caperen-
 tur, se gladio defenderunt: & occisis ante aliq̄t ministris, ipsi quoq̄ perem-
 pti sunt. Eas uero conspirationes q̄ plurimū peperit Fastradē reginē super-
 bā, & impotēs dominatio: quæ regē natura mansuetū eo prouexit, ut ali-
 quando fieret per eam odibilis. Corpore fuit amplo atq̄ robusto: statura
 eminētī, quæ tñ non excederet: nam septē suorū pedū proceritatē ei⁹ cōstat
 habuisse mensurā: Apice capitis rotundo: oculis prægrādibus & uegetis:
 naso paulū mediocri. atē excedente: canicie pulchra: faciē læta & hilari: un-
 de formę authoritas ac dignitas, tam stanti q̄ sedēti, plurimū cōgruebat.
 Cervix q̄uis obesa & breuior, ueterq̄ uideret̄ proiēctior, tñ hoc ceterorū
 membrorū celabat equalitas. Incessu erat firmo: tantaq̄ habitudine uirilī:
 uoce clara, sed quæ minus corporis formę cōueniret: ualitudine prospera:
 præter q̄ anteq̄ decederet, quadriennio crebris febrīb⁹ corripiebāt: ad ex-
 tremū etiā uno pede claudicabat. Erat eloquētia copiosus & exuberās: po-
 teratq̄ quidlibet decēter efficere. Nec patrio sermone cōtentus, etiā pere-
 grinis linguis ediscēdis studebat: in quib⁹ latinā ita perdidicit, ut ea a pa-
 tria lingua orare sit solitus. Græcā uero meli⁹ intelligere q̄ pronūciare po-
 terat. Artes liberales studiosissime coluit: earūq̄ doctores plurimū uene-
 rat⁹, magnis extulit honoribus. In discenda Grāmatica Petrū Pisanū dia-
 conum senex audiuit: in cæteris disciplinis Albinū, quē alij Alcuinū, aliū
 diaconū e Britania uirū undecunq̄ doctissimū præceptorē habuit: apud
 quem & Rhetoricę, & Dialecticę, præcipue tamen Astronomicę discēdæ,
 plurimū & temporis & laboris impendit. Discebat & artē computandī:
 & intētionē sagaci syderū cursum curiosissime rimabat. VIII.

t Entabat & scribere Tabulas: & codicillos ad hoc in lecto sub
 ceruicalibus circumferre solebat: ut cum uacū tempus esset, ma-
 num effigiādis literis cōsuefaceret. Sed parū successit labor præ-
 posterus, ac sero inchoatus. Assidue exercitabatur equitādo, ac uenādo:
 quod illi gentilitium erat: quia uix ulla in terris natio inuenitur, quæ in eo
 labore Francis possit æquari. Delectabatur etiam uaporibus aquarū na-
 turaliter calentium: frequenti natatu se exercens: cuius adeo peritus fuit,
 ut nullus illi certaret: ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit: ibiq̄ ex-
 tremos uitæ annos usq̄ ad obitum duxit. In cibo & potu temperans: sed
 in potu præcipue: ita ut supra ccenam raro plus q̄ ter biberet. Sed cibi nō
 adeo moderator: ut sepe quereretur, noxia suo corpori esse ieiunia. Conui-
 uabatur rarissime: & hoc præcipuis tantum festiuitatibus: cum magna ta-
 men hominum frequentia. Cœna quotidiana quaternis tantum ferculis
 præbebatur: præter carnem assam, quam uenatores ueribus inferre sole-
 bant: qua ille libentius q̄ ullo ciborum genere uescebat. Inter cœnan-
 dū autem admodum frequētissime lectōrē audiebat: Legebantur autē

ei historie, & antiquorum res preclaræ. Dilectabat imprimis libris beati Augustini: præcipue de Ciuitate Dei. Circa pauperes sustentandos, & gratuitam liberalitatē, quā Græci uocant, & iam Latini eleemosynā, erat deuotissimus: ut qui in patrio regno non solū id fieri curauit, uerū etiā trans maria: in Syria & Aegypto, atq; Aphrica, Hierosolymis, Alexāndria, Carthagine, ubi Christianos iam sub Saracenis paupertate premi cōpererat, penurie eorū cōpatiens, pecuniā mittere solebat. Ob hoc maxime transmarinorū regū amicitias expetēs, ut Christianis sub eorū dñatu degētibus, refrigerium aliquod proueniret. Colebat præ ceteris sacris locis apud Romam beati Petri apostoli ecclesiā: in cui⁹ donaria magnā uim pecunię cōgessit: neq; ullo sui regni tempore quicq; duxit antiqui⁹, q̄ ut urbs Roma sua opera ueteri polleret autoritate: & ecclesia sancti Petri per illum non solum tuta, sed etiam opibus suis præ omnibus orbis ecclesijs esset ornata. Quā cum tanti penderet, intra XXXXVI. annorū, quibus regnauit, spacium, quater tantū uotorū soluendorū, ac supplicandi causa profectus est: Vltimi tñ accessus sui non tantū hęc fuere causæ, uerū etiā q̄ Romanū Pōtificem Leonē multis affectū iniurijs, erutis, ut quidā sunt authores, oculis, linguaq; præcisa, fidē regis implorare necesse fuit: Idcirco Romā tum ueniens ad reparandum ecclesię statū, ibi totū hyemis tempus contraxit: Quo tempore Imperatoris & Augusti nomē accepit: quod primo intātum auersatus est, ut affirmaret ea die, quā præcipua festiuitas esset, ecclesiā se non intraturū, si præscire potuisset Pōtificis consiliū: inuidiā tñ suscepti nominis Cōstantinopolitanis Imperatoribus non dissimulātibus, magna superauit pecunia: uicitq; eorū cōtumaciam magnanimitate: quæ Græculis multum præstabat. Misit eo crebras legationes, & in epistolis fratres eos appellauit. Post susceptā Augusti dignitatē, cum aduerteret legibus multa deesse (nam Fræci diuisis locis duplicib⁹ utuntē legibus) cogitauit quę deerāt addere, & discrepātia concordare, praua corrigere: sed in ea re nihil perfectū est ab eo: nisi q̄ pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium nationū quę illi subessent, memorabilia gesta, quę scripta non erāt, scribi, & memorię mandari iussit. Inchoauit & Grāmaticam patrij, hoc est, Germanici sermonis. Mēsi bus ad propriā linguam nomina imposuit: qui ante id tēpus apud Germanos partim Latinis, partim barbaris nominibus enunciabant. Et Ianuariū quidē appellauit Wintermaen: Februariū, Horningh: Martiū, Lemmaen: Aprilē, Ostermaen: Maium, Winnemaen: Iuniū, Brackmaen: Iulium, Heumaen: Augustum, Arnemaen: Septembrē, Wynmaen: Octobrē, Haruestmaen: Nouembrem, Zoremaen: Decembrē, Heilichmaen. Item uentos duodecim, suis nominibus insigniuit: cum non ante pluriū q̄ quatuor nomina inuenirētur: Ec Subsolanū quidē Ostenwindt: Eurum, Sudost: Euroaustrū, Sudsudost: Austrū, Suden: Austroaphricū, Sudwest: Aphricū occiduum, Sudsudwest: Zephirum, West: Chorū, Nordwest: Circiū, Nordnordwest: Septentrionem, Nord: Aquilonem, Nordost: Vulturnū, Ostnordost. Hęc idcirco cōmemorauit, ut agnoscant nobiscū Galli, Karolū & origine exti

tisse Germanū, & ea lingua tanq̄ patria potissime usum: q̄d ignorātes ipsi, nobis cōtestant: quia de illorū ista sumpsim⁹ libris testimonia. VIII.

Eligionis diuinæ plurima illi cura fuit: psallendi legēdīq; officia in ecclesia discreuit: ipse se choris psallētium immiscuit. Coram se ubicūq; esset, diuinū pagi religiose curauit officiū, ac ministeriū: Sermones patrū, Homelias sanctorū, nec minus Martyrologia diligenter inquiri, atq; cōscribi iussit. Sed priusq̄ preclara huius regis inuictissimi facinora ad exitū uertamus, ut grati in optimū principem, & bene de nobis meritū, animi iudicia preferamus, opere precii est numerosas ei⁹ in Saxones expeditiones, in ordinē temporū redigere: ut feruentissimū eius in diuinam religionē zelum perspiciamus. Preter illas autē superioribus annis per Karolū Martellū auum, & Pipinū patrem crebriores in Saxoniam de-tonationes, principiū bellorū eius in nostrā gentē, ab anno LXXII. hoc est, regni eius tertio: tūc enim Wormacię habito solēni regni cōuētū, decreuit gentē Saxonū idololatrā armis adoriri. Igit̄ trāsmissō Reno ducit in Saxones: primaq; fert̄ habuisse castra ad fontē Lupię, nunc Lippiā uocant: Cūq; Saxones & ipsi magna manu coacta, regi occurrerent, cōtulerē manus non lōge ab Osnaburga ad syluā Faginam: ibiq; magna strage cęsi, terga dederunt, fugieruntq; ultra Visurgū: & pulsus retro Wandalis, qui terrā tenuerunt, ipsi Saxones ibi sedes locauerūt: Ab illo die appellati Ostphali: quoniā qui patrijs in sedibus remāsere, Westphali. Robur autē gentis, & omnis superstes nobilitas, emigravit: ut non remanerēt nisi qui colendis agris inseruiebant, uulgus inerme. Progressus autē cum exercitu uictore Karolus, uenit ad montē Martis: ibiq; phanū & idolum gētis, q̄d Irmensuel appellauerē, subuertit. Eresberg dictus est mons in quo Mersborg: nam & in eodē Irmensuel a Saxonibus colebat̄. Omnium rationem nominū reddere conant̄ ueteres: probabiliora attingemus: arbitriū sit lectoris, quid sequat̄. Eresberg ab Hera Iunone dictū accipiūt: quā etiā hodie uolitare rustici fabulant̄ per aera. Aut ab honore deorū nomen traducunt: Ibi Hera Iuno, ibi Hermes Mercurius, ibi Mars Gradiv⁹ colebant̄. Irmensuel quasi, Mercurij statuā interpretant̄: is enim Hermes dictus est. Sed obtinuit Martis honor, ut nunc Mersborg uociteē. Poterāt idolorū rit⁹ & nomina a memoria Romanorū Saxones tenuisse: cum Drusus Nero, & deinde filius eius Germanicus, sub Augusto prouinciā gubernarēt. Repertū est diu post in loco Corbeia simulachrū cū inscriptiōe hac: Dux ego gētis Saxonū: uictoriā certā polliceor uenerātib⁹. Sed an uicino q̄dā loco cōstitērit, qui de ei⁹ uocabulo Martis mōs diceret: an in urbe Mersborg ad Salam fluuiū, parum nobis cōpertū est: nisi q̄ Gallici scriptores omnia pturbātes, & Germanicę linguę imperiti, cōfundūt omnia: Irmensuel interpretant̄ nōnulli statuam publicam. Coniici permittit̄ dictā Idermansuel: quasi cōmune profugiū, & asylum omnium, & Martē cōmunem: qui in praelio diu uagat̄ incertus, diu dubius, quo ponat uictoriā. Erat armatī toto corpore effigies: cuius in dextera signū militare, nostri uexillum uocant, preferens rosam: cui⁹ breue momentū, & facilis ortus & interitus:

ita euentus preliorū. In sinistra librā expandit: dubiā pugnantium sortem, facile huc aut illuc inclinantē. Pectus inerme ursum prefebat: interritū bel-latorum animū insinuās. In clypeo leo, qui bestiis imperitat: inuictum ad fortia facta impetū monstrat: floribus consito campo in quo stabat: quod nihil iucundius solet uideri fortibus, quā in acie uirtutē ostendere. Karolus autē cum fugā inisset Saxonū maiores, ex remanētibus accipit obsides duodecim ad Weseram fluuiū, & regredit in sua. CA. X.

Ed cum anno proximo rex in expeditione Lūbardica, quam in Dania descripsimus, esset occupat⁹, Saxones iniuriā prioris anni uindicare uolentes, mouerūt in Hassones: qui iam Frācis paruerunt: & ad opidū Frisslariā pugnauerūt: magna internecioe cedētes qui obuiam prodierunt: Ecclesiā insignē eius opidi, quam Bonifacius epūs & martyr predixit incremabilē, diu frustra tentauerunt incendere. Visi sunt in albis duo iuuenes, qui incendiū restinguerēt: unde territi Saxones auferunt. Repert⁹ est ad ostium ædis sacre genibus nixis Saxo extinctus, faucibus hians, quasi flammā excitaturus. Rex autē rebus in Italia cōpositis, aduolat cum Saxonū excursiones audisset: perque Hassiam misit diuisis agminibus quatuor copiarū ductores: Tres obuios aut deiecerunt, aut in fugam uerterūt: Quartus autē cum neminē sese obiectantē haberet, spolijs onustus ut cæteri, reuersus est ad regē in Ingelheim. Inde uero maiore apparatu ducens rex in prouinciā, Siborg & Eresborg arces iterū a Saxonibus cōmunitas, denuo expugnauit, & in arcem Brunsberg, que omnium firmissima erat ad Visurgum fluuiū, duxit oppugnandā: Inerat autē ualidū Saxonum præsidium: Firmata est obsidio: Ferūt remanere in hodiernū uilis nomina ex castris regis, que tum erāt tripartita: ut alio loco rex cum robore exercitus, alio etiam auxiliares tenderent: & tertio loco suis erant in castris, qui stipendia mererēt. Adhiciūt Gallici: regē obsidionis pertesum, duxisse partem copiarū in Westphalos Anglarios: qui malis coacti, cum Brunone duce fecere deditionē. Ceterū copiarū partem ultra Visurgū misit: que uastatione grauissima perpulit gentē, ut cum Hassino duce suo obfides darent: sacramēta adijcerent, se imperata facturos. Sed ipsi Gallici fidem narrationis sua uoce alleuant: Quæ enim sacramenta prestarent, perfidi Christo: CA. XI.

Um per annum, LXXVI, rex in Italiam reuocaret, firmis præsidis arces Saxonie, ut in fide plurimū cōtineret, ante cōmuniuit. Saxones longe regē abesse scientes, ad libertatē pristinā respexerunt: arcē Siborg oppugnarūt: minisque grauissimis intentatis, terrere custodes Francos institerunt: sed neque minis, neque ui armorū prauauerunt. Ibi frustrati, ducūt in arcē Mersborg, quam in ripa Lupiæ scribunt Gallici extitisse: ibi oppugnatione instituta grauissima, cum expugnari custodes iam iamque formidarent, apparuere duo supra ecclesiā loci, scuta sanguinea magno terrore uelut flāmantia. Id signū conspicati Saxones, terrore concussi, uertunt in fugā: & nemine insequente, mutuis se incursionibus prementes, magna ex parte confoderūt. Sed interim rex in Italia rebus paca-

tis in Wormaciã descēdit: ibiq; renouatis uiribus tendebat in Saxoniam: magnis ubiq; motibus obuia subuertens. Sed cum ad Lupiã fluuiũ peruenisset, fixis ibi castris substitit. Quo in loco oratores illũ adeunt ex prouincia, pollicent̃ quæ imperaret se facturos: Nihil ille nisi qđ salutis, quod prosperitatis illorũ sit, deprecari testatus, rogat, si uolunt sacrum subire baptisma. Illi nihil recusant. Igitur tum magna multitudo uiroꝝ ac mulierũ, cum paruulis, sacro fonte tingit̃. Rex firmatis denuo, quę cõquassate erãt arcibus, & impositis pro temporũ necessitate militũ p̃sidijs, redit in Franciam. Et quia cordi eius penit̃ infederat gentẽ in religione firmare, proximo anno rediit Padeburnã: ibiq; cõsedit: euocatis ad se gentis per Westphaliã primoribus. Venere non pauci: Sed Wedekindus omniũ primarius, cum uideret suos a facie regis cõterritos, nec tamẽ adhuc animũ potuit inclinare religioni, profugit ad regem Danorũ Sigefridũ, auxilia deprecans ex illo, qñ a suis desertus uideretur. Interim rex multos iussit baptisari: & missa suorũ manu, Angriã p̃cipuã Wedekindi arcẽ iussit in ditionẽ accipere: Qua iam in potestate redacta, in Osnaburga primũ cõstituit Saxonie episcopatu: ut haberet gēs, se absente, diuinarũ rerũ p̃sidiũ & salutis æternę curatorẽ. Adhuc autẽ rex in Padeburna manebat, cũ illũ ex Hispania Saracenorũ adierũt oratores: quos cum audisset, datis ad currentiũ rerũ ordinem respõsis, dimisit: ipse proximo anno instructis copijs, cum Saxoniam abunde cõmunisse uideretur, Hispaniam petiuit: pulsosq; Saracenis, Vasconiam & Pampiloniam recepit. Dum autẽ ille longiꝰ abisset, Wedekindus Danorũ fultus auxilio, suos quoq; Saxones ad rebellionẽ concitauit. Itaq; in fines Hassonum usq; ad Renũ uastabundi pertenderunt: & quicquid a Tuicio ad Mogonũ est prouincię, totum igne ferroq; fedaauerunt. Sed rex Alemãnos Suguos per literas excitãs, illis immisit: qui cõserta pugna, magnã in Hassia stragem peregerunt. CA. XII.

Er proxima tempora Karolus in oriẽtali Saxoniam ultra Visurgũ constituit genti episcopũ in loco Salingstede: nunc Osterwycke: cõsecrari iubens ecclesiã in honorẽ sancti Stephani: qui episcopus lōge post in Halberstadiũ est translatus. In arce Hartesborg idolũ coluere Saxones, cui nomen Krodo: Saturnũ hunc dixere Latini: Senẽ in pice stantẽ, qui rotã teneret & urnam: in rota unionẽ populi, in urna rerum significans abũdantiã: Sed Karolus subuertit. Remansit autẽ inter Saxones execrationis uocabulũ, ut in detestationẽ rei pessimæ dicant Krodo. In loco autẽ ubi Ora & Albis confluũt, euocatis Saxonũ & Wandalorũ primoribus, fœdera rex inter eos cõstituit, quę per absentiam eius obseruarent. Inde rursus in Italiã transiit: & in ea peregrinatione ille exactus est annus, qui erat post septingentos. LXXXI. Reuersus ex Italia Karolus, uenit Wormaciã: ibiq; cõsistens, iussit adesse Tassilonẽ Bauarię ducem: qui duodena manu regi fidelitatẽ iurauit: sed reuersus in prouinciam non diu perstitit in fide. Rex uero in Saxoniam iterauit expeditionẽ: & ad Albiũ fluuium in castello Megedeborg phanũ subuertit, qđ illi loco nomen dedit. Has ego reliquias crediderim Romanæ olim religionis, uerius super

perstitutionis: cū Drusus Nero, & deinde filius eius Germanic⁹, sub Augusto Cæsare preessent prouinciæ. Simulachrū tale fuit: Stabat in curru nuda scemina: myrtea caput cincta corona: ardentē faculā in pectore, in dextera mūdi figurā, in sinistra uero mala aurea tria preferebat: post eam tres puellæ, Charites Græci, Latini Gratias dixerunt: nexis manibus nudæ singula poma gestabant: auersis inuicē uultibus dona porrigētes: iugales quadrigæ erāt gemini cygni, totidēq; columbæ. Venerē hac imagine figurabat gentilitas: quæ in omni mundo domina. Gratias illa comites habet: quæ alternis obsequijs iungunt: hoc uult nexus ille manuū. Vultus auertunt: quia beneficia nō impropert. Sed bono mysterio uana suberat religio: quā Karolus subuertit: instaurās in locū ecclesiā. S. Stephani. Arcem autē eo loci fuisse comperio: cuius dñm postea dixerunt Burgrauū: nam illa ætate incognitū erat hoc nomē. Crebris tñ habitatoribus frequēs erat locus: piscatores potissimū crediderim, qui Albim fluuiū scrutarentur. Sed auertente se Karolo, uenere Wandalī: & odio nouæ religionis omnia subuerterunt: & dispersis celsisq; habitatoribus, ecclesiā subruerunt. Deinde fideles capellā, quæ hodie quoq; credit extare, excitarunt: permansitq; locus in ditione episcopatus de Salingstede, nunc Osterwijck: quæ ecclesia iam diu translata floret in Halberstadio.

CA. XIII.

Nnus erat. LXXXII. post septingētos, cum Karolus iterū transmissio Reno ad fontē Lupiē consedit, Saxonū constituēs prouinciam ordinare. Cōuenerunt ad eum frequētes ex utraq; Saxonia proceres. Wedekindus autē male sibi cōsciū, non aderat: quē in locū uenere regū oratores Sigefridi Danorū & Cacāni Hunorū, qui & Auares. Dani miserant Alidem & Asmundū: quibus pro tēpore dato respōso redeunt. Cacannus autē & Bigarus, non tam pacata meruere respōsa, q; genti bellum inferre rex destinasset. Sed cum rebus, ut putabat, bene cōstitutis, in Franciā rediret, Wedekindus facile in sententiā suā retraxit cōgentiles ad rebellionē. Interea rex eius motus ignarus, Adelfisum, Grilonē, & Conradū duces suos, misit cum copijs in Sorabos Wādalos, fisis Saxonum auxiliaribus armis: facile illis futurū, ut perduelliones superarent. Saxones uero iam aliā mentē induerant: & uenientē Francorū legionē ad internecionē deleuerunt. Rex iusta indignatione permotus, magnis iterū copijs redit in Germaniā: populus Wedekindū succlamabat malorū caput: in eum refundens quicquid acciderat. Sed atrocitati facinoris parē poenā cōstituens, quatuor millia noxiorū gladio feriri iussit & quingentos: Magnus profecto numer⁹, qui legibus poenā daret: Sed uoluit sceleratissimo facinori statuere exemplū, & suū non deesse suppliciū. Sequēti anno cum se iterū cōmouerent Saxones toties uicti, iterū comprimunt: & ad Paderburnā iterū agmine cōgregato, misit filiū Karolū in eos, qui aliquot prælijs foeliciter in illos dimicauit: Et durauit ea rebellio in annū usq; octogesimū quintū. Quo tempore in Bardewicū descendēs rex, interposita regia fide euocauit Wedekindū & Albionē, qui ultra Albim dominaretur: & mansuetudine sua rex fregit ambos, ut ceruicē Christo inclinarēt: exinde

iam rebus pacem sperās: Sed ne quid regi intentatū remaneret, misit naualem exercitū in Britaniā, quā dudū Angli Saxones occupauerunt: Dux erat nunc Adolphus mensē regie præpositus: is ubi gentē exterruit, acceptis obsidibus, quæ in fide regis essent, redit ad dñm suum Wormaciā: qui inde Romā iam tertio ire contēdit: quæ ducē Beneuentanū ex Longobardis audivit rebellare. Natale Dñi celebrauit apud Florētiā, a se renouatā urbē. Sed tum, quod ante significauim⁹, ueniēti cum exercitu dux obuiā misit obsides filios cum sacramētis, se deinde in potestate regis futurū. Exinde uero Saxonia pacato Wedekindo, quietiora inuenit tēpora. XIII.

C Vm iam ante diuisis locis per Saxoniam rex aliquot cōstituisse episcopatus, in Osnaburga, in Salingstede, inque Padeburna: anno tandē, LXXXVIII. Bremēsem erexit ecclesiā: ut esset suffraganea Coloniensi: in quam ordinat⁹ episcopus Willehadus, natione Anglus: qui multis iam annis in maritimis eius regionis Christi Euangeliū disseminauit. In persequutione, quā excitauit Wedekindus, uix ipse elabitur, cum discipuli eius diuersis locis occumberēt pro Christo. Vnde Dei confessor maius sitiens lucrū animarū, Euangelicū compleuit præceptū: de ciuitate fugiens in ciuitatē: dispersisq; ad prædicandū socijs, ipse Romā cum Ludgero adiit: ubi sanctissimi papæ Hadriani cōsolatione releuati, Ludgerus ad professionē ordinis sancti Benedicti in montē Cassinū, Willehadus in Galliam ad sepulchrū sancti repedauit Willebrordi. Itaque biennio uterq; cōclusi, contēplationi institerant & orationi: magni Saxonie futuri apostoli: orantes interim pro persequutorib⁹, & gente Saxonū, ne iactum in eos fidei semen, inimicus homo zizanij opprimeret. Quo tēpore Wedekindus auctor, ut diximus, rebellionis, ad fidē, ut est dictū, uenit, baptisatus cum alijs Saxonum magnatibus: Et tum demū subacta Saxonia, in prouinciā est redacta: quæ diuersis temporibus in octo episcopatus diuisa, Moguntino & Coloniēsi archiepiscopis est subiecta. Operæ precij iudicauit inferere priuilegiū Karoli, quod tum cōtulit ecclesiæ Bremensi: Vnde discant posterī, quid permouerit optimū regem, episcopis, non ducib⁹ suis, terrā supponere: cernatq; de tēporū ratione cōplurima quæ alibi nō legantur. Exēplar ergo ei⁹ priuilegij, Bremēsi ecclesiæ a Karolo donati. XV.

I N nomine Dñi & saluatoris nostri Iesu Christi. Karolus diuina ordinante clemētia rex. Si Dño Deo exercituū succurrēte in bellis uictoria potiti sumus, in illo, & non in nobis gloriamur: & in hoc seculo pacē & prosperitatē, & in perpetuo futuro æternę mercedis retributionē nos promereri cōfidimus. Quapropter nouerint omnes Christiani fideles: quod Saxones, quos a progenitoribus nostris, ob suę pertinacię perfidiam semper indomabiles, ipsiq; Deo & nobis tam diu rebelles, quousq; illius, non nostra uirtute, ipsos & bellis uicim⁹, & ad baptisami gratiā Deo annuente perduxim⁹, pristinę libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis uictoriam cōtulit, ipsi tributarios & subiugales deuote addiximus: uidelicet: ut qui nostrę potestatis iugū haftenus ferre detrectarunt, uicti iam Deo gratias, & armis & fide Dño ac

saluatori nostro Iesu Christo, ac sacerdotibus eius, omniū suorū iumētore
& fructuū, totiusq; culture decimas ac nutriture, diuites ac pauperes lega
liter cōstituti persoluāt. Proinde omnē terrā eorū antiquo Romanorū mo
re in prouincias redigētes, & inter episcopos certo limite disterminantes,
septentrionalē illius partē, quę & pisciū ubertate ditissima, & pecorib⁹ alē
dis habetur aptissima, pio Christo & apostolorū suorū principi Petro, pro
gratiarū actione deuote obtulimus: sibiq; in Wigmodia, in loco Bremen
uocato, super flumē W eserā ecclesiā & episcopalē cōstituim⁹ cathedram.
Huic parrochię pagis LXX. mansos cum suis colonis offerentes: toti⁹ hu
ius parrochię incolas, decimas suas ecclesię, suorū prouisorī fideliter persol
uere, hoc nostrę maiestatis p̄cepto iubemus, donamus, & cōfirmamus.
Ad hoc etiā Sūmi pontificis, & uniuersalis papę Hadriani p̄cepto, nec
non & Moguntinēsis episcopi Lullonis, omniūq; qui affuere, principum
cōsilio, eandē Bremensem ecclesiā, cum omnibus suis appēdicijis, Willeha
do probabilis uite uiro, corā Deo & sanctis eius cōmisimus: quē etiā pri
mum eiusdē ecclesię. III. Idus Iulij cōsecrari fecimus episcopū: ut populis
diuini semina uerbi, secundū datā sibi sapientiā fideliter dispēfando, & no
uellam hanc ecclesiā canonico ordine, & monasteriali cōpetentia instruē
do: interim plantet & riget: quousq; precibus sanctorū suorū exorat⁹, in
crementū det omnipotens Deus. Innotuit etiā idem uenerabilis uir sereni
tati nostrę, eam, quā diximus, parrochiā propter barbarorū infestantiū pe
ricula, seu uarios euentus, qui in ea solēt cōtingere, ad sustentacula sua sti
pēdia Dei seruorū inibi militantiū minime sufficere posse. Quamobrem,
quia omnipotēs Deus in gente Phrisonū sicut Saxonū, ostiū suū aperu
it, partē p̄nominatę regionis Phrisię, quę cōtigua huic regioni esse dino
scitur, eidē Bremensi ecclesię, suorū prouisorī Willehado episcopo, eiusq;
successoribus perpetuo delegauimus retinendā. Et quia casus p̄cedētes
nos cautos faciūt in futurū, ne quis, quod non optamus, aliquā sibi in ea
dem diocesi usurpet potestātē, certo eam limite facim⁹ terminari: eiq; hos
terminos, mare Oceanū, Albim fluuiū, Liā, Stenbach, Hasalā, Wimmara
cham, Snelbach, Ostā, Mulinbach, Motā paludē, quę dicit^r Sigefride
moer, Qnistinam, Chisemmoer, Ascbrock, Wiscbrock, Biuernā, Vternā,
iterūq; Ostam. Ab Ostā uero usq; dum peruenitur ad paludē quę dicit^r
Kaldenbach: deinde ipsam paludē usq; ad Wemmam fluuiū: a Wemma
uero Bitinam Farstinam, usq; ad W eserā fluuiū: deinde ab orientali parte
eiusdē fluminis uiam publicā quę dicitur Hesseweg, Sturmegor & Lor
goe: disterminantē Sechbasam, Alapam, Caldehorra, iterūq; W eserā. Ex
occidentali autē parte uiam publicā quę dicit^r Folckweg: quē incolæ loci
Wildloch nomināt: Finolā, Waldesmoer, Berckpol, Eddenriad paludē,
Emisgoer, & Ostergoer, disterminātē: Brudlocho, Biberlach, iterūq; ma
re: firmos & intransibiles scribi iussimus, & circūscribi: & ut huius dona
tionis ac circūscriptionis authoritas nostris futurisq; tēporib⁹, Dño pro
tegente, ualeat incōcussa manere, manu propria subscripsimus: & annuli
nostri impressione signari iussimus. Signū dñi Karoli regis inuictissimi:

Hildebald⁹ archiepū⁹ Coloniē⁹. & sacri palatij capellan⁹ recognoui. **D**ata. II. Idus Iulij, anno Dñice incarnationis. DCCLXXXVIII. Indictio⁹ ne. XII. Anno autē regni dñi Karoli. XXI. Actū palatio Nemetēsi feliciter Amen. Sedit igit in ecclesia Bremēsi beatus Willehadus post ordinationē suam annos duos, menses tres, dies. XXVI. prædicauitq; tam Phri⁹ sijs q̄ Saxonibus post martyriū sancti Bonifacij omnes annos. XXXV. Obijt autē senex & plenus dierū in Phrisia, in uilla Pleccazze, nunc uocāt Plexen: quæ sita est in Rusria. Corpus eius Bremā deportatū, in basilica sancti Petri, quā ipse edificauit, sepultū est. Transitus eius celebrat festiuus gaudijs. VI. Idus Nouembris. **O**rdinatio. III. Idus Iulij. XVI.

Nno deinde octuagesimonono rex bellū intulit Willsis Wand⁹ a lis: factis duobus trans Albim pontibus, quod in Wādalia diximus. Bellū autē Auaricū, quod Hunis est illatū, cœpit anno nonagesimoprimo: cum unā partē exercit⁹ ad aquilonare latus Danubij ire iuberet: ipse cum altera per australe latus descendit: ueniensq; ad Anesum fluuiū, qui est limes Pannoniæ & Bauariæ, ibi castra posuit. Huni diuinit⁹ territi fugerūt. Karolus Pannonia ad Raba fluuium deuastata, disposuit per Sabariā remeare. Hoc tēpore rex sollicit⁹ de diuina per Saxoniam religione firmāda, cum iam ecclesias, quas dixim⁹, ordinasset, aliū fundauit episcopatū in loco Kinutude (Bardewicū arbitror) postea trāslatū in Verdā. Padeburne præfecit sanctū uirū Liborium. Hi sunt primi Saxonū apostoli: qui uerbo Dei strenue institerant. Per idē tēpus in loco Mymyngrode in media Westphalia fundauit episcopatū aliū, cui sanctū præfecit Ludgerum: uirū incōparabili deuotione in Deum & religionē Christianā. Hic est Monasteriensis episcopatus: nam ciuitas extructo ibi monasterio, Monasterij nomē accepit. Cuncq; Wedekindus primarius Saxonie dux ad fidem Christi peruenisset, permisit Imperatori ad fluuiū Welerā, ueteres dixere Visurgū, arcem suā, ut in eo firmaret episcopo locū: capax enim amborum fuit: ita ut episcopo diceret: tua atq; mea erit cōmuni iure arx ista: ut inde Saxonū lingua Myndyn diceretur. Fundata est ecclesia intra muri septa, quod hodie quoq; cōspici potest: Nam ueteris uestigia muri etiā nunc extant. Sunt authores qui tradāt Karolū hac tempestate peruenisse in Nordalbingiā, posteaq; Willsis iugū imposuit: euertisseq; in Hamburgo idolum Iouis, quē Hammonē dixere: cuius ea fingit figura. Sedet rex in solio: & ex ore eius altera parte fulmina, altera uero tonitrua cōsurgūt: ipse sceptrū gladiumq; manu præfert: A dextris ueterū mascula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus, Pluto: a sinistris feminea, Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Vesta. Sed caret apud me fide fabula huius subuersionis: nec enim crediderim tantū fuisse eruditionis ea tempestate in ea gente, ut præcipua Romanorū numina haberent cōperta in regione Transalbina: ubi limes erat Romani Imperij. Hammon quidē arietis specie Iupiter, in arenis Lybiæ colitur. Sed non est inde natū Hamburgi uocabulū: quis enim ex Africa in extremas Saxonie partes hoc retulisset? Si obtendis Wādalos Africa pulsos, in patriam attulisse, Non

est probabile gentē in peregrinatione lōginqua & lōgeua natā, iterū emigrasse in antiquas sedes. Sed capto rege & Cōstātinopolim missō, & ipsa nobilitate in acie cōsumpta, uulgus sub Imperatoris presidibus permansit in regione, quā solam habuit natiuā: omnes enim qui tum uixere, ibi nati sunt: nam Imperatore teste, centūquinque annis Wandalī Aphricam tenuerunt. Hāmaburgi autē uocabulū non ab idolo, sed a pugile ibi uicto, dictū esse cōiicimus, quodā supra loco, & in Dania nostra: quod simili tum causa locis nomina sunt attributa. Certū est tamē ex nostris annalib⁹, Karolū habuisse singularē respectū in locū Hāmaburgū: quē destinauit facere caput omniū regionū aquilonariū: quod infra memorabimus. CA. XVII.

Onagesimus erat secundus post septingētos, cum detegere con-
 spiratio Pipini filij in patrē, per occasionē Falstrade reginæ exorta: Sed Pipin⁹ in monasteriū detrudit: cōscij partim gladio, partim proscriptione damnant. Persuasum erat tum Karolo, posse p̄facile ex Danubio in Altmonā, & inde in alterū uicinū fluuios precipuos coniūgi, si fossa duceret nauīū capax: quia horū alter Reno, alter Danubio miscet. In hoc opere laboratū est duū milliū passuū longitudine, & ducentorū pedum in latitudine, sed frustra: quia palustrib⁹ locis propter iuges pluuias, opus nō poterat cōsummari. Interim nūciat Karolo Saxonū iterata defectio: quę inuito tum fieret Wedekindo: & Frācorū ab altera parte a Saracenis plurima cædes. Tum uero duob⁹ interpositis annis rem distulit: nec magnipedit in Saxonibus: quā Wedekindi integrā fidē intellexit. Interea Saracenis opponit: quib⁹ ad quietē redactis, cū filio Karolo partitis agminib⁹, Saxonīā iterū inuadit: sed nemo se obuiā tulit: qui autē ante se cōmouerāt, reddita ratione motuū suorū, etiā obsides dederāt, se in fide regis & Christi pmāsuos. Sed & proximo anno cū noui mot⁹ ex eadē prouincia nūciarent, immisit illis rex duces suos: & facile perfecērūt ut cōquiescerēt: datis etiā tunc obsidib⁹. Tantę molis erat hanc Christo cōdere gentē: Lata prouincia, & multiplex in ea populus, cōciuit uarios motus sine principe. Hadeleri extremi Germanorū ad littus Albię extimū siti, quod fiderēt in uis paludibus, detrectauere iugū. Sed rex nullo labore, nullo negotio potuit auocari, quo min⁹ in eos duceret. Karlsand hodie uocāt locū ad mare in quo rex castra fixit, gentēq; p̄domuit. Ex die autē decedētis Willehadī, unus ex discipulis ei⁹ Willeric⁹ per annos. L. administrauit episcopatū: per omne reliquū Karolī & filij eius Pij Ludouici tempus. XVIII.

Ctauus erat post nonagintaseptingētos annus, cum Trāsalbiani Saxones, quos nunc Holsatos, alij Nordalbingos uocāt, uersi in sensum malignū, Karolī præfectos obrūtāt. Rex in eos mouēs, omnē intra Albim & Weserā fluuios prouinciā terruit: Ante tamen quā ille ueniret, ijdem Trāsalbiani Obotritis Wandalis regi foederatis, arma inferunt. Sed dux gentis Trasico illis aciem obiecit: collataq; manu, quatuor ex his millia cecidit. Interim Romani in ipsa urbe tumultuant: quę res iterum regem euocauit. Cum igitur nonagesimus nonus ageretur, Leo papa grandi ab Romanis afficitur iniuria: Nam cum maiori litania procederet

de Lateranis ad ecclesiā sancti Laurentij ad craticulā, Romani intra eandem ecclesiā eum equo deturbātes, cæcauerūt: & amputata lingua, in media platea nudū ac semiuuū dimittūt; cognatis Hadriani papæ eā seditio- nem mouentibus; Papa enim superbię Romanorū restiterat, dum ea que Imperialis erant culminis, sibi uendicarēt. Tradunt nōnulli, q̄ unū illi eruerint oculū: alij q̄ neutrū: sed rasorio per medios oculos inciderint: nec tamen uisum abstulerint. Mittitur in monasteriū sancti Erasmi: sed a Wiligiso duce Spoletano, qui audito facinore Romā aduolat, suscipitur, & Spoletum deducitur. Karolus re comperta, iussit Pontificem ad se deferri: Renocq; transmissio, in locum qui dicitur Lippenheim se cōtulit: ibiq; Pontificem expectauit. Venit: & diebus aliquot cum eo permansit: post non multum temporis remissus Romā, cum honore suscipitur. Anno deinde proximo, qui erat a Christo octingētesimus, Rex Romā petit quarta uice. Leo illi Pontifex occurrit uenienti: eoq; salutato, Romā precessit. Postera die Pontifex cum episcopis, clero, & populo, Karolum honorifice excepit: cunctisq; psallētib; in ecclesiam sancti Petri introduxit: octauo Calendas Decēbris. Post septem dies concione aduocata, causam aduentus sui omnibus exposuit: ad discutienda crimina, quæ Pontifici obijcerentur. Calumniatores Pontificis ut se monstrarent innoxios, Pontifici mortiferum crimen impēgerunt. Sed cum nullas criminum obiectorum probationes afferrent, Pontifex sumpto Euangelio, cōscendit ambonem cunctis astātibus: inuocato sanctę Trinitatis nomine, se expurgauit: ut dilueret infamiam, quam calumniatores, ut pœnam euaderent, cōfinxissent. Tum uero in die nati saluatoris primo post octingentesimū inchoante anno, cum nihil tale Karolus aut cogitaret, aut speraret, magisq; recusaret alienum inuadere, ut supra diximus, Imperatoris honorem, infra missarum solennia, dum ante cōfessionem beati Petri apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronā imposuit: & Imperatorem Romanū pronunciauit: & statim est a cūcto populo acclamātū: Karolo Augusto, a Deo coronato, magno, & pacifico Romanorū Imperatori, uita, & uictoria. Et decantatis laudibus, unctus ab apostolico, Imperator & Augustus est de cetero appellatus: Cum in oriente scēmina prius per contumeliā excæcato filio, & iam mortuo dominaretur: anno post intermissum occidentale Imperium per Augustulum posita purpura, trecentesimo tricesimo. Deinde iussit Imperator haberi quęstionē de his qui in Pontificē sunt abusi atroci uolentia: iussitq; conuictos gladio cædi: Sed Papa pro illis interposita prece, obtinuit, ut relegarentur. Sunt tamē qui scribant uno die trecētos esse gladio cæsos. Quo tempore cum rediret in Franciam, excepit oratores Hirenese Constantinopolitanę Imperatricis, pacem Græcis & Gallis interponētes: metuebat enim sibi mulier a procerib; regni sui, Icta sunt foedera: & remisit Imperator Karolus Iesse Ambianēsem episcopū oratorē suū ad postulandū Hirenese coniugiū. Sed dum adhuc ibi Imperatoris legati manerēt, Nicephor; inuasit Imperiū: capta muliere, & in monasteriū detrusa: Prospexere enim proceres Gręci, quid ille nuptię portenderēt. Remisit tñ Ni-

cephorus etiā suos oratores ad Karolū, ad confirmāda fœdera: & inuēto eo super Salā fluuiū, responsa cum literis placida retulerunt. XIX.

Nuus erat quartus Imperij, itemq; post octingentos a Christo, cum omni iam Saxonia quiescēte, soli Transalбини, nunc Holsati, motus cōtinuarunt: quarū rerū pertesus, Imperator, misit exercitum, qui omnes trans Albim habitātes, duxit in Franciā: & pagos Trāsalbinos dedit Obotritis. Hæc est illa Germanicæ nationis origo, per rurā Galliarū disseminata. Inde sunt Brabantini, inde Flandrenses, in solo Gallico manētes, origine Germana. Sed difficile est Gallico sub cœlo manentes homines, agnoscere uelint natales suos: Erubescunt enim, si dijs placet, Germanicam originem: cum inde, teste Tacito, Treueri sint ultro ambitiosi: ut euadant Gallicam segnitiam. Per quæ tempora Gotfridus rex Danorum uenit ad limitē regni sui in Sleswicum: promisit autē se Imperatori occursum: quod non impleuit. Narrant tamē rem aliter Dani: quod in Dania diximus. Misit autē dictus rex Imperatori nuncios suos in locum Holdensten ad Albim. Quo etiā tempore nunciatum est Imperatori, sanguinem Dñi repertū in Mantua: & pro eius rei indagacione misit ad papam: qui illi in Lombardiā occurrit. Karolus uenienti obuiā misit filium Karolum, qui illum deduceret: natale Dñi una peregerūt: cōtenderūtq; pariter Aquisgranū, donatūq; magnifice pontificē, per Bauariā redire uolētem, deducifecit usq; Rauennā. Anno proximo filius Karolus magnas res in Bohæmos peregit: & ducē terrę Lethonē occidit. Sexto deinde anno Imperator filijs regnū diuisit: ut scirent uiuo patre, quid esset quisq; habiturus: quod etiā decretū Imperatoris, uolūtate procerū est approbatū. Inclaruit ubiq; uehemēter Karoli nomē, etiā ultra mare: Nam anno septimo legati regis Persarū Imperatori præciosissima detulere munera: Triartentoria capacissima, pulcherrimaq; omnia byssina, tam funes q̄ uela: pallia serica, unguenta, balsamū, horologiū ex aurichalco, arte mechanica mirifice fabrefactū: in quo duodecim horarū cursus ad clepsydrā uertebat: cum totidē pillulis, quę in cōpletionē horarū cadebāt: & casu suo subiectū cymbalū tinnire faciebāt: additis duodecim equitibus, qui per totidē fenestras cōpletis horis exhibant: & impulsu suo fenestras prius apertas clauderant: & alia multa miraculo digna. Per quod tempus anno Imperij octauo, cum Gotfridus Danorū rex Obotritos oppugnaret, misit Karolū patrem cum exercitu, qui regi opposit⁹ prelio cōflictauit: nec sine mutuo detrimento ab inuicē discessere. Eam credo esse pugnā, quā memorāt Dani: cū crederent Imperatorē adesse: qui erat Karolus Imperatoris filius: & tñ in eo prelio Franci sibi, Dani parti suę uictoriā inscribūt. CA. XX.

Ecimo anno Karoli Pipinus filius rex Italię Venetias sibi parere cogit. Tum uero Imperator se parat in Danorū regē: qui ducentis diceret appulisse Phrisiā nauib⁹: iactabūdus q̄ in terrā egresus, Imperatori occurreret. Expectauit eum Imperator: positis castris ad Visurgū fluuiū. Interea nunciū discurrunt: afferētes occisum uel a satellite, uel a filio Gotfridū. Ita ille apparatus concidit. Jam uero dudū Håburgo

cōstituerat sacerdotē Karolus: quē metropolitā eligere decreuit omnium
 aquilonariū: sed bellū a Danis cōminatū, & festinata mors sacerdotis, &
 implicatio rerū ab Imperio & regno plurimarū, Imperatorē ab impletio-
 ne eius rei auerterūt. Quo tempore Willi Wādali, idem opidū Hambur-
 gum stirpitus subuerterūt, igne & gladio sequentes: eiectō inde Imperato-
 ris p̄fecto Vtone: Sed iussit mox Imperator opidū instaurari. Sequenti
 anno filium Ludouicū, iam mortuo Karolo, declarauit Imperatorē. Quo
 tempore pons Reni cōcremauit. Proximo deinde anno, qui fuit quartus
 decim⁹ Imperij, febre correptus rex, Aquisgrani finē uiuēdi fecit: ante tñ
 mortē cum beato Egidio, quē pro sanctitate uenerabat, agebat: ut pro se
 Dñm deprecaret. Fertur tenuisse peccatū, quod nemini p̄debat: Sed san-
 ctus oratione instituta impetrauit, ut schedā ab angelo susciperet: in qua
 describeret Imperatoris coelata culpa, cum abolitione impetrata. Id quale
 fuerit et si cōiectura assequimur, silentio tñ tegere modesti⁹ est. Mense igiē
 Ianuario febre ualida correptus, decubuit: statimq; ut in febre solebat, ci-
 bi abstinentiā sibi indixit: arbitrat⁹ inedia morbū posse depelli: uel, quod
 proximū erat, mitigari: Sed accedēte ad febrem lateris dolore, quē Græci
 pleuresim dicūt: illoq; adhuc inediā retinente, neq; corpus aliter q̄ rarissi-
 mo potu sustentante, septimo postq̄ decubuit die sacra cōmunionē percoe-
 pta, decessit: anno ætatis suæ .LXXI. sed ex quo regnare coepit .XLVI.
 Indictione septima. V. Calend. Februarias: hora diei tertia. Cuius corpus
 more solenni lotū & curatū, maximo toti⁹ populi luctu ecclesiæ illatū atq;
 humatū est. Dubitatū est primo ubi deponeret: eo q̄ ipse uiuus nihil de
 hoc præcepisset: tandē omniū animis sedet nusq̄ eum honesti⁹ tumulari q̄
 in ea basilica quā ipse in honorē Dei, & ob amorē æternę uirginis genitri-
 cis eius, proprio sumptu in eodē loco cōstruxit. In ea tumulat⁹ est eadē die
 qua defunctus: arcusq; supra tumulū eius deauratus, cum imagine & titu-
 lo extructus est talis: Sub hoc cōditorio sitū est corpus Karoli, Magni &
 orthodoxi Imperatoris: qui regnū Francorū notabiliter ampliavit, & per
 annos .XXXVI. foeliciter rexit. Libuit illustris. regis præclara facinor-
 ra unam uelut in summā redigere: & honoris (qui est illi a nobis debitissi-
 mus) gratia, plenius cuncta percēlere: quāuis illustria eius opera Saxoniam
 pariter in lucem posuere: quocirca si digressi uidebimur, cum summa ratio-
 ne illius gesta exequuti putabimur.

CA. XXI.

i N cōmemoratione aut rerū a Karolo gestarū præterire non debe-
 mus, quod gens nostra de illo inflatis prædicat buccis: dedisse il-
 lum leges Saxonibus, quę in codice quod Speculū uocat, extant
 recollectę: & id quidē refert glossator in annū decimū post octingentesi-
 mum a Christo nato, septimū uero Imperij eius annū, ut memorat, in arce
 Sassenborg primā cōmenti suspiciōnē fecit: q̄ annos Christi & Karolini
 impij Glossator ille pturbat. DCCCL. enim fact⁹ est Impator Karolus &
 ideo decim⁹ Christi erat q̄q; decim⁹ Impij. Deinde q̄ diligētissimi scripto-
 res illorū tēporū, nullā ei⁹ rei faciūt mentionē: cum minora multo plurima
 commemorēt: Nec erat illa in populo barbaro ciuilitas, ut leges initio re-

quirent: præter eas, quæ uniuerso orbi satis erant. Occultū tamen iudiciū, quod uocant, facile crediderim eis permissum propter ceruicis duritiem: sed redactas leges nouas in codicē, non facile credo: nisi alia mihi documenta referant: nam & nomē prodit esse collectitiū codicem, de multis obseruantijs gentis: quomodo & Feudorū usus non ab Imperatore dati, sed ab Oberto descripti, usum & obseruatiā meruerūt. Cum enim per ætatem in gente creuit ciuilitas, creuit etiā legū obseruantia. Inde factū est, ut quæ per tempora sunt usu approbata, demū sunt in codicē redacta: cui ad authoritatē consciscendā, falso est nomē Karoli ascriptū: Idq; ut credā facit multorū in textu, pluriū autē in glossa puerilis & indocta narratio: nam temporū fuit uterq; & Speculator, & Glossator imperit⁹. Temerarius calumniator uocer, si non luce clarius utrūq; conuincā: longū est cūcta percurrere: Vnū aliquē de textu passum sumamus, unde de ceteris facile coniecturam faciemus: & non modo coniecturā, sed fidē pene occulatā. Originem regnorū, & Saxonū antiquitatē uolens ostendere textus li. iij. ar. xxxxiij. ait: In Babylonia cœpit Imperiū, quæ toti mundo imperabat: quā Cyrus expugnauit, & in Persiā transtulit: in qua usq; ad Dariū perseuerauit: quem uicit Alexander, & Imperiū Græcię applicauit: & ibi stetit usq; dum Romani Imperiū sibi assumpserunt, & Iulius cœperat imperare. Ex eo adhuc Roma secularē, & a beato Petro tenet gladiū spiritualē: & ideo totius mundi tenet principatū. Cum interim nostri prædecessores ad istā uenerūt prouinciā, Turingos fugauerūt mortuo Alexandro, cui, ut Asiā imperio subiugaret, erant auxilio: in qua post ipsius obitū, propter subiugatorū odium, morari non audebāt: in trecētis galeidis se receperūt: quæ omnes fluctibus maris tumescētib⁹, exceptis quinquagintaquatuor galeidis, necabant: quarū decē & octo littora Prussię petierūt, & illa obtinuerunt: & duodecim galeidę Rugianorū terrā occupauerūt: uiginti quatuor in istam se receperūt. Et cum tantum in numero essent breui, ut agros culturę tradere nō possent, fugatis & interfectis Turingorū dñis, reliquā gentē ut operaretur terrā, uiuere permiserūt: talia imponētes ei iura, quæ admodum adhuc consistūt Latini: ab eis ergo origo Latinorū: ex his qui suo iuri derogabāt: deditiñ deditiorū cōditione subiiciebātur. Hęc sunt uerba Speculi: Non enim iubet, disponit, interpretatur, ut solet legislator, sed cōmemorat quid obseruet: quod nō est Imperatoris, sed doctoris. Et tñ uideamus quanta sint in paucis uerbis friuola cōmenta: ut liquido ceruamus non ista authorisasse Karolū: qui & ipse doct⁹ erat, & doctissimis stipabatur. In Babylonia, inquit, cœpit Imperium. Si de turri Babylonis loquit ex sacris literis, iam altius ascēdit q̄ solent ullæ historię: ut de Nemroth sumat initiū: & tñ ex illa Babylone non prouenit Imperium, sed dissipatio gentiū: quā ostendit Moses: & plenius exequit Berofus Babylonicus. Si autē de regno loquit Babylónico, non hoc fuit primū, sed Assyriorum in Niniue: cuius ciuitatis author Ninus, & Semiramis coniunx, primi sunt in omni historia antiquissima: nam ibi primū constitit Imperium, cui etiā Babylon obediuit. Addit; quæ toti mundo imperabat. Hoc nullæ

habent historię, Chaldeos in Europa uel Aphrica imperasse: satis erat ma-
 gnum, si magnā Asię tenerēt partē: Nam neq; Romani, quorū latius erat
 imperiū, toti mundo dominabātur: aliquid in Europa, aliquid in Asia, &
 totā tenuerunt Aphricā. Sequitur: quā Cyrus expugnauit, & in Persiam
 transtulit: in qua usq; ad Dariū perseuerauit. Quid transtulit: ad quē Da-
 rium: Nam Darius erat Cyri auunculus: qui cum Magno Cyro res ma-
 gnas gessit: post quē Darius Hystaspis in suā familiā primus transtulit im-
 periū. Sed specificat cum addit: quē uicit Alexander. Ignorabat illū Arsa-
 midem appellari. Et Imperiū, inquit, Gręcię applicauit: Friuolū est: quia
 nunq̄ in Gręcia ante Cōstantinū fuit Imperiū: Gręci tñ post Alexandrū
 in Asia imperauerunt: in Syria & Aegypto potissimū: nam ad Macedo-
 nes in Gręcia sola pars peruenit, & ea non lata. Deinde subnectit noster le-
 gislator: Et ibi stetit usq; dum Romani sibi Imperiū assumpserūt, & Iuli-
 cœperat imperare. Verum est q̄ Romani uicto Antiocho Syrię rege, re-
 gnum eius redegerūt in prouinciā: & superato in Gręcia per se nouissimo
 Macedonū rege, imperiū occupauerūt: reddita populis libertate. Sed hoc
 longe ante Iuliū. Aegyptus aut facta est prouincia tempore Cęsaris. De-
 inde quod sequit̄ de utraq; Romanę urbis potestate, intactū ire sinamus.
 Scimus tñ quot transierint secula priusq̄ spiritalis gladius distringeretur.
 Quero ait: cum nostri prædecessores ad istā peruenerūt prouinciā. Hoc
 sine controuersia Saxo loquit̄, non Imperator. Sed q̄ ait, tum: non appa-
 ret quę tempora signet: Nam q̄ Alexandri & Iulij tempora cōiungit, qui
 annis pene quingentis distabāt, ineptissimū est. Contēdit autē Saxones in
 Asia militasse Alexandro: sed hoc nimis pueriliter deducit: ut est inuentū
 anile, & penit⁹ somniū: Quis enim credat gentē ex media Asia in nostrū
 mare peruenisse: qñ per aquilonarē regionē propter mare Glaciale, post
 Hyperboreos montes non potest nauigari: & Caspium sinū longe distan-
 tem, quomodo peterēt, & inde quo procederēt: Quis autē credat fugisse:
 in qua terra uictores Alexandri principes, sub iugo cuncta tenuerūt: quē
 timerent uictores orbis: Sed hic noster nobis persuadebit, manere non au-
 sos: ait enim: In qua post eius obitū propter subiugatorū odiū morari nō
 audebant. Inscitia est, unde ea prodit narratio. Si legisset principes Alexā-
 dri ciuilibus bellis in se uersos, omnes copias militares in precio habuisse,
 non diceret milites timuisse ab orientalibus opprimi: qui tanto iam erant
 sub iugo, ut sibi timerēt, non timerent. Omitto barbarissimos q̄s plurimos
 facit fabulator: ut ea uel maxime re prodat, non esse narrationē Karoli: cu-
 jus scriniarij non ita titubassent: ipse loqueret̄ in capite quomodo in Pan-
 dectis Imperator: sua faciens, quibus autoritatē impartit: quomō in Co-
 dice, & Institutionib⁹: quomodo in nouissimis Autenticis: Sed cetera ui-
 deamus. Biremes uult trecētas ex Asia nauigasse: Vnde ea copia nauium
 fugiētibus: quo nauigauit classis itinere: nam per aquilonarē plagā osten-
 dimus uenire non potuisse. Si ex Ponto nauigarent, aut ex Syria, lōgum
 erat iter terrestre: priusq̄ ex Babylone peruenirēt in mare: & lōgiore cur-
 su mare longissimū mediterraneū, usq; ad Gades Herculis erat enauigan-

dum: inde iam flectendū in aquilonē, ut in mare Germanicū ex Britanico peruenirent. Oro te, quando exhibāt, ut uis querendis sedibus, non erat mi-
 tiore cœlo, breuiore itinere terra quæ susciperet, Prussiam ut Rugiāq; &
 Albi peterent: Non pudet uanitatis: Et quā, oro te, Prussi, Rugiani, Sa-
 xones, eiusdem, ut uis, originis, & cōgentiles unq; habuerūt aut bello aut
 pace societatem: Cetera uideam? Fugatis Turingorū dominis: & cætera.
 Nunq; Turingi nostram tenuere Saxoniam, ut fugarent: sed inuitati Saxo-
 nes a Francis in Turingos, partē Turingiæ, quod suo loco ostendim⁹, pre-
 cium militiæ acceperūt: unde nata est fabula de Turingis. Et ne exors uis
 deatur omniū literarū, addit de Latinis & de dedititijs: ut ostendat Impe-
 riales se uidisse Constitutiones. Ineptissimū caput. Quam, oro te, Latini in
 Saxonia partē habent: Nolo immorari in re quā etiā pueri possunt corri-
 gere. Mille talia cōperies: ut liquido comprobem⁹, non esse Karoli editi-
 onem, quod preferunt Speculū. Ad Glossatorē ueniamus: uirū alioqui iu-
 ris peritissimū: & cui plurimū debent eius Constitutionis seruatores: Sed
 fabulas narrationi plurimas cōtemptu dignas inserit. Non est longe eua-
 gandū, ut tale aliquid ostēdamus. In eius loci explanatione, quē diximus,
 uide q̄ puerile est q̄ ait: Pompeiū cōsulē uoluisse Imperatorū leges in unū
 codicem redigere: cuius tēporibus & ante, nulli erant Imperatores qui le-
 ges ferrent: Ciues autē Romani facti consules, aut prætores, cum exercitū
 deducerent, uictoriā assequuti, Imperatores ea tempestate dicebant: sed le-
 ges non ferebant. Rogabāt consules in senatu, ut si probaret, fierent sena-
 tusconsulta: & Tribuni plebem, ut plebiscita fierent. Mirū q̄ uir iuris do-
 ctissimus, Cōstantino tribuat initiū legū: & non Pandectis, & iuriscōsul-
 tis. Sed missa sint hæc. Quid est q̄ asserit Karolū fecisse constitutionē de
 eligendis Imperatoribus: quæ res pertinet ad Ottonē, III. annis ducentis
 post Karolū. Quid, q̄ ait per eundē Karolū sparsos Wandalos per omne
 regnū: cum latissima natio Bohæmiā, Poloniā, Russiam, Dalmatiā, & lit-
 tora Germanici maris impleuerint longe ante Karolū. Quid, q̄ Suæuos
 tradit expulsos per eos, qui de Angliā redierunt: cum reuera de Italia redi-
 rent qui hoc fecere: quod supra suo loco ostendimus. Infinita sunt eius ge-
 neris: de quibus pauca attingi: eo consilio, non ut uirum laude dignissimū
 reprehendam, sed ut ostendam lectori, iuribus ab eo introductis, non nar-
 rationibus fidem adhibendam: quod idem accidit Accursio diligentissi-
 mo glossatori. Ad Saxones redeamus.

CA. XXII.

Via Karoli inuictissimi regis gesta sum⁹ exequuti, ad Wedekin-
 q̄ dum ducē Saxonū, qui regi tam durum creauit laborē, conuerta-
 mur: Danis enim conciliatus perpetuis hostibus, cum extern⁹ ue-
 niret, inde auxiliaria arma demorabat: sed tñ Karolo aciem opponere nō
 fidebat. Ferunt ante regis aduentū Saxoniam prouinciā administrari solitā
 per duodecim proceres alternis uicibus: quē uero grande bellū in admini-
 stratione deprehēderat, eum regē habuere ad finē usq; belli. Inde factum
 est, ut ueniente Karolo in prouinciā, Wedekindus dux Anglariæ (Anga-
 riam uocant) in administratione erat: & ideo pro rege illis fuit durāte bel-

lo: ac perinde in nonnullis codicibus rex Saxonū nominat; finito autē bello redibat in ius pristinū: reddita administratione comparib⁹ suis. Sed id Wedekindo nō permittebat: alternata, & in speciē aliam traducta totius prouincię gubernatione. Et quibus pontificibus esset a Karolo permessa potestas gubernandi, non tñ amiserunt primores penitus suā administrationē. Vnde factū est, ut secularis potestas ab omnibus, bello finito, citra Visurgum illi deferret. Igitur flagrante bello pertrāsens Westphaliā Karolus, inde obsides sumpsit, precipue ab Anglarijs: ibi enim erat summa tum Saxonum potestas. Sed & Ostphali Saxones, qui trāsito Visurgo cōfederāt in solo Wandalico, cum rex ad Visurgum castra teneret, missis obsidibus pacem ab rege impetrarūt. Erat annus tum .LXXXII. post septingentos Christianę salutis, cum Karolus ad fontē, ut dixim⁹, Lupiæ amnis legationem audiuit Sigefridi Danorū regis, & Cacāni Hunorū principis: illisq; pro tempore datis respōsis, dispositisq; in Saxones presidijs, rediit in Franciam. Cum autē Wedekindus de regis egressu certior fact⁹, Saxones suos ad rebellionē concitaret, interim Sorabi (gens est Wādalorū intra Salam & Albim fluuios) indigne ferētes, q̄ Saxones Visurgū transgressi, cōgentiles suos solo eiecerint, habitata & occupata eorū regione: armatū exercitum in fines Saxonū & Turingorū duxerunt, ubiq; uastabūdi ingredienti. Karolus duces suos immisit, qui gentem illam repellerent: sumpto ex Saxonibus, qui uastabant, armorū auxilio. Franci autē in Saxonū gentem iam foederatā, q̄ eorū defensionem bellū susciperet, eo se contulerūt: ad arma deuocātes: ut paribus animis cōmunes hostes insectarent: non intelligentes, q̄ iniquo ferrent animo iugū Saxones Francorū: q̄q; denuo in regem conspirassent. Igitur Saxones Francorū legionē ad se missam, ad internecionem ceciderūt: Wandalos se satis occursuros suis uiribus arbitrati. Rex ubi audiuit, iusta indignatione inflāmat, infesto agmine mouit in Saxoniam. Omnes uero Wedekindū cōiurationis & rebellionis principē accusabant: nec immerito: Tanta enim Wedekindus in legē Christi, & Gallorum iugū indignatione flāmat⁹ erat, ut quicquid ubiq; per Saxoniam Christianum audierat, persequeret: occisis sancti Willehadi Anglici discipulis aliquot, per Saxoniam Phrisiāq; sparsis: ipse uero Willehadus, quod supra diximus, uix ex tanto profugit incendio. Veniente autē rege cum magno agmine in prouinciā, Wedekindus declinauit. Rex in omnes cōsiliū & facinoris participes, seuerè animaduertit: cæsis gladio quatuor millib⁹ quingentis, ut diximus. Insuper ex populo Transalbiano ad millia decem cum uxorib⁹ & liberis, in Galliarū prouincias iussit deportari: quā esse stirpem Brabantinorū Flandrensiūq; supra significauimus. Reposuit autē in prouinciam Gallici generis nobiles: ex quibus in nostrā usq; etatē durauit comes de Pirmont, hoc est, Ignito monte. Cūq; rex per superiores Saxonie partes ducens, etiam ibi uindicaret in rebelles, Karolum filium cum expedito agmine reliquit ad presidium prouincię: & ut comprimeret rebellionem molientes. Huic acie iusta conflictare Saxones ausi, repelluntur: magnaq; cede peracta, cogunt quiescere.

Ed cum iam annus Christiane salutis post septingentos octogesi-
 mus quintus ageret, & iam tempus uenisset ab alto miserēdi, We-
 dekindus uisitatus a Dño ad lumē respexit: & iuncto secū Albi-
 one uiro primario, qui trans Albim dñaret in ea quæ nūc est Holsatia, in-
 terueniente ex aulicis quodā, ad regē Karolū, qui ad Visurgū castra habe-
 bat, pducit: Christi baptismū iam spōte deposcens. Tradūt nōnulli, qđ su-
 pra significauimus, regē tum in Bardewico cōsedisse, cū ad eum Wedekin-
 dus perueniret. Alij etiā adijciūt in Mynda fuisse illi salutis initiū: Tradūt
 enim ducē scrutādi auidū, lembo per pronū flumē deuectū, lacero habitu
 inter stipem poscētes cōsedisse. Cūq; sacratissimo die pasche ex more Chri-
 stiano omnes sacrā cōmunionē subirēt, uidisse Wedekindū ad os regis lu-
 dibūdī speciē pueri: eoq; conterritū miraculo, Christiana sacra postulasse.
 Rex susceptos in gratiā, iussit baptisari: ipse suis manib⁹ Wedekindū ho-
 noris gratia sustollēs. Inde Saxonia iam pacata quieuit: & semel susceptā
 fidē nunq̄ reiecit. Interea diuine rex intētus religioni, Bremēsem, qđ dixi-
 mus, fundauit ecclesiā: predijsq; magnifice dotauit: episcopū cōsecrari faci-
 ens, uirū de his terris optime meritū sanctū Willehadū, natione Anglicū:
 qui post mortē sancti Bonifacij Moguntinensis episcopi, annis .XXXV.
 in Phrisia & Saxonia uerbū Dei disseminauit: magno labore, incredibili
 periculo. Extāt literę eiusdē regis desuper, terminos donatæ ditionis com-
 monstrātes: quorū exemplū supra posuim⁹. Idē quoq; rex ante postq; an-
 nis alijs, septē fundauit in ea prouincia ecclesias: donās regalia pōtificib⁹,
 q̄ intelligeret populū infrenē posse religione contineri, armis uero placari
 non posse: Verdēsem, Myndensem, Padeburnēsem, Osnaburgēsem, & ul-
 tra Weserā Hildesemensem & Halberstadēsem. Erant illis tēporibus alia
 prima ecclesiarū foundationi loca, & perinde nomina: quę cū translatis sedi-
 bus sunt in hanc appellationē cōmutata. Magdeburgēsem autē uicinū ar-
 chiepiscopatū postea Magnus Otto, domita gente Wandalorū, instituit.
 Hoc ordine finitū est bellum Saxonicum atrocissimū, & diuturnū quod
 pro diuturnitate temporis, & magnitudine laboris, magnū & desyderabi-
 lem habuit exitū: durabat autē annos supra triginta. Quo tempore multa
 & magna per duces sunt facta prelia, & ingentes cedes. Ipse rex, ut ferunt,
 non nisi bis intra paucos unius mensis dies, iusta cum illis acie conflixit, in
 Thietmel: altero ad Hasam fluuiū. Monstrant hodie incolę castrorū uesti-
 gia. Penetrauit autē rex infatigabilis cum exercitu ad intima paludū Ha-
 delerie: cum gens illa rebellionem ostentaret: animata de imperijs, ut pu-
 tabat, paludib⁹: sed nihil inuiū uirtuti. Locū castrorū eius uocant etiā ho-
 die incolę Karlsand, hoc est, arenā Karoli: in quo castra fixit. XXIII.

Edekindus autē pacatus in sua sedet prouincia, Westphaliā solā
 gubernans: nam ultra Visurgū prouincia & angustijs Wādalo-
 rum premebat, & quod tenuere ditionis, pōtificates gubernabāt.
 Armorū insignia quę militaribus, ut fit, signis præferēbat, pullum equinū
 habebant atrū: sed placuit regi, ut postq̄ de tenebris gentiliū errorū perue-
 nit in lucem ueritatis, ut candidū acciperet. Ea uero sunt uetustissima Sa-

xonig arma: scpius inde demutata: uel leonibus ex Anglia allatis, per Hen-
 ricum ducē, cognomento Leonē: uel stratorijs in clypeo lignis: quæ rutæ
 fertū ex obliquo cōdecorat: per Bernhardū, prius comitem de Anehold,
 inde uero surrogatū Hērico Leoni in ducatu Saxonig: cum ille per Fride-
 ricū. I. solēni Imperij cōuentu per sententiā deponeret. Wedekindus autē,
 cum rex illum Karolus baptisatū, in sua, ut diximus prouincia gubernare
 permetteret, ædificato in Anglaria (nunc Angriam uocant) insigni tem-
 plo instituto collegio sine fine Deo seruentiū, quod nunc in Heruordiam
 ferūt esse translatum, ibiq; dñabus imperitantibus seruit: plurimū ipse in
 Christo deuot⁹, religione profecit. Sed erat illi ex magnis causis cum Ge-
 roldo Suguorū duce atrox bellum: quod uaria diu fortuna protrahebat.
 Mirū quomodo tam longinquū, ex Suguia in Saxoniā: Sed erant Saxo-
 nibus prædia, quod supra ostēdimus, in Hercinia, & Suæuis in Turingia:
 unde facile potuit cōflari de terminis bellū. Sed eo cōsumptus perijt We-
 dekindus: Christiano ritu sepultus in ecclesia ei⁹ qd fundauerat collegij:
 ibiq; aliquādiu quieuit: donec in Padeburnā a filijs trāfferet. XXV.

Igbertus Wedekindi filius erat, ab adolefcētia Christo deuot⁹,
 inter Saxones uir primarius: sed an principatū in gentē egerit, mi-
 rum est silentiū: q; Saxones ea tempestate, regnante post patrem
 Pio Ludouico Imperatore, sub Christi religione māsuefacti, quiescerēt: &
 omnis prouincia episcopis dispartita religioni seruiret. Transalbianā autē
 religionē (quā Karolus pater Eridago sacerdoti in urbe Hamburgo com-
 mēdauerat, quēq; loci epūm facere disponebat, sed interuētus Danici bel-
 li, & festinata mors Eridagi, uotū Karoli ne impleret auerterūt) Ludouic-
 cus Bremēsi & Verdensi pontificibus initio regni cōmendauit. Quo etiā
 tēpore Hēningo Danorū rege, qui fœdera iecit cū Ludouico mortuo, Si-
 gefridus & Amilo nepotes Gotfridi, cū inter se de regni successione digla-
 diarent, magno prælio manus cōseruerūt: & utrinq; ante multis millib⁹ ce-
 sis, ambo duces ceciderūt. Pars Amilonis cruēta uictoria posita, Haraldū
 & Reginfredū regno præfecerunt. Sed inde tum Haraldus eiectus, ad Im-
 peratorē Ludouicū cōtendit Moguntia: ibiq; inito cū Imperatore fœde-
 re, pacificū cum amicis sacrū subire lauaciū: ut auxiliaria Impatoris arma
 mereret: baptisatusq; mittit cū armaturā forti in Iutiā: & cū illo Ansgari-
 us Corbeieſis pater, ultroneū se tanto pietatis officio, qd omnes horrerēt,
 ingerēs. Sed hæc in Dania, & Metropoli exequuti, nūc tantū cōmonuisse
 fat habemus. Extruxit autē Ludouicus regalē abbatiā in littore Visurgi:
 translatis patribus cum nomine de Corbeia Galliarū, quæ in ripa Summe
 fluminis hodie manet. Adolefcēs erat admodū Ansgarius, cum de Frācia
 trāfferet: & creuit in apostolū magnū omniū aquilonariū regionū: pro-
 uenitq; ecclesie Hamburgēsi, quæ tum metropolis erat, cui etiā postea Bre-
 mensis suffraganea, qd in Metropoli ostēdimus, fuit incorporata. Ex hoc
 Corbeieſi monasterio multos post inuicē habebat episcopos: Sedē autē me-
 tropoliticā Ansgario Ludouic⁹ Impator firmavit in Hāburgo. Prim⁹ hic
 erat pōtifex Hamburgēsis: nam Eridagus presbyter etsi episcopatu deli-

naret a Karolo, propter causas tñ, quas dixim⁹, non attigit. Qua etiã tem-
 pestate ex maritima Wãdalorꝝ prouincia, que Wilsorꝝ erat, uenere ad Im-
 peratorē duo regij iuuenes de regno cõtendentes; & ne armis opus esset,
 Imperatorē causę suę fecere arbitrũ. Ille collaudatos, datis munerib⁹ paca-
 uit: hortatusq; Christi religionem suscipere, dimisit. Et quis Ludouicus
 religione ac pietate plurimũ polleret, trãquillitati tēporꝝ, qđ in se erat ma-
 xime studēs, euadere tñ nō potuit atrocissimã in se multorꝝ cōspirationē:
 quos pridē magnis locis honoratos, pro cōperta malignitate destituit: Illi
 uero cōfictis criminib⁹ Imperatorē sanctissimũ insimularũt, qđ cōiugis suę
 Iudith, ex qua sustulit Karolũ Caluũ, impuritãtē improbe dissimularet:
 & pollueret cæsareæ culmē dignitatis. Traxere cōiurati in partē filios Im-
 peratoris: imprimis Lothariũ natu maiorē, Pipinũ, atq; Ludouicũ: Karo-
 lus aut̄ admodum puer erat. Imperator cōiugis purgationē super infamia
 recipiēs, satisfactũ sibi duxit. Cōiurati aut̄ magis atq; magis inualuerunt:
 archiepiscopos in societate calūnię trahētes: unde factũ est, ut inualecente
 nequitia, sentētia depositiōis in Impatorē ferret̄, & a filio Lothario diu ser-
 uaret̄: cũ ille inuaderet Imperiũ. Extant lamētationes quas de cella mona-
 sterij in quo seruabat̄, misit ad amicos. Imperatricē coggere detonsa coma
 cõtinentiã in monasterio profiteri: Puerum quoq; attonsum dimouerũt.
 Erant fideles multi qui armis pro Imperatore agerent: sed ille uetuit. Vbi
 aut̄ feruor indignationis paulatim euauit, reuersi ad cor filij, causam exa-
 minãtes, innoxii patrē carcere liberatũ ad Imperiũ restituerũt: cōiugēq;
 reddiderũt: & omni deinceps obsequio coluerũt. Ille errori facile ueniã tri-
 buit: mitissimus omiũ mortaliũ: & filiũ Lothariũ natu maiorē, cōsortē fe-
 cit Imperij. In episcopos tñ, qui modesti⁹ agere debuerãt, aliquãto seuerius
 uindicauit. Ex his erat iste, qui in Palmis cũ solēnis fieret processio, iuxta
 carcerem, dictatũ a se hymnũ plena uoce cocinebat: Gloria laus & honor
 tibi sit rex Christe redēptor. Perinde laxatus carcere, ueniã est cōsequut⁹
 ab Impatore: locoq; suo restitut⁹, fidelis Impatori permãsit. XXVI.

Nterim Wigbertus dux Angriæ: olim erat Anglię: qđ imperiti-
 i uetustatis, differentiã ponere uolebãt ad insignē maris insulã: cũ
 ignoraret̄ honori suo detractũ iri, qđ maiorꝝ suorũ decus in Brita-
 niã emigrantiũ obscuraret̄. Hic igit̄ Wigbert⁹ inter Saxones uir primari-
 us, uxore accepta Sindacilda, de genere Rabodi Phrisonũ ducis: qui ba-
 ptifandus, rogauit quo nam cōcessissent patres eius: Vbi audiuit omnes a
 Christo alienos, in perditionē abiisse, pedē e baptisterio retraxisse fert̄: eo
 se profecturũ cōtestãs, quo maiorꝝ suorꝝ cœtus demigrasset. Ex ea cōiuge
 Wigbert⁹ geminã sustulit prole: Brunonē atq; Walbertũ. Profectũ hũc
 Wigbertũ Romã cōperio, deuotionis gratia: indeq; sanctorꝝ reliquias re-
 tulisse: quæ in nouũ collegiũ, qđ in Wildeshusen, opidũ Bremēsis dioce-
 sis, erexit, sunt collocatę: ibiq; uir Christiani nominis amatissim⁹, post lon-
 gam inter suos religiosãq; cōuersationē, in pace obdormiēs requieuit: tus-
 mulatus ibidē. Erant ea tēpestare in Saxonia principes alij, quorꝝ nomina
 per inopiã scriptorꝝ in obscuro remãserunt: Vnus tñ ex his latere nō potuit:

qui tãti habitus est, ut filiã eius Ludouicus, Karoli filius Imperatoris, Imperator, uiuente patre, cõiugẽ duceret. Cuius successio titulũ habuit, ut comites dicerent de Ringelheym, Nam & Karolus pater, inter quatuor cõiuges, quas tempore successione, morientibus per ordinẽ tribus, accepit, unam duxit Garfulã, orientalis ducis Saxonie filiã; nisi forte in Angliã respiciamus: quã, ut dixim⁹, Saxones de suo nomine Angliã uocauerunt ex Britania: in qua erant Angli Saxones oriẽtales, occidẽtales, & meridionales: teste Beda eius regionis indigena. Cuncq; Karolus Bauariã, tonsorato Tassilone cum filio, redgisset in prouinciã, remãsit nobilis quidã Ethico, dñs de Rauensberge: tanti estimatus apud Imperatorẽ Ludouicũ, ut prima uxore defuncta, filiã Ethiconis Iudith, acciperet: quæ peperit ei filium Karolũ, postea dictũ Caluũ. Habuit idem Ethico filiu Henricũ: qui suasu germane, se subdidit Imperio: qd pater detestatus, fert abisse cum duodecim uiris primarijs in montẽ abuiũ, quẽ nemo cõperire poterat: præponẽs ibi uiuere, & mori in libertate, q̃ in delictijs agere sub Imperio. Hẽricus Imperatori cõmẽdatissim⁹ per iocũ orabat, ut tantũ illi terre pmitteret in feudum, quantũ posset una die aurea quadriga circuire. Imperator rem ludicram rat⁹, per risum annuit. Ille leui currui imposit⁹, & per oportuna loca renouatis iugalibus, magnã Bauarie partẽ obibat: in gremio ferens aureã quadrigã. Eam terrã ab Imperatore in feudũ accepit, reddito Bauariã titulo. Cũq; ad implendã, qd dixim⁹, cõditionẽ, ferret in gremio quadrigã ex auro fabrefactã, inde sibi nomẽ cõciuit, ut Aurei curr⁹ dux diceret. A quo genus ducũ Bauarie in Henricũ usq; Leonẽ processit. Per quẽ etiam tẽpora Ludouicus Imperator inter alia pietatis opera ecclesiã Aulicensem (nunc Eltze) in Saxonia oriẽtali a patre inchoatã, ad riuũ Salã, qui Leyne influit, perficere cõstituit: Sed cõmonit⁹ miraculo rei quẽ acciderat, in locũ ubi nũc est Hildesemẽsis, trãstulit: Cum enim pridẽ rem sacrã in uenatione fieri iussisset, & capellan⁹ sacras reliquias de lacte, ut ferũt, sancte Mariæ, aut capillis eius, cũ nõnullis alijs in arborẽ appẽsas reliquisset per incuriã, reuersus cũ Imperatore ad ecclesiã Aulicensem, ubi altare iam in cõspectu Imperatoris erat struendũ, cœpit reminisci relictarũ nuper reliquiarũ: cõcito in eum rediit locũ: reperitq; relictas: sed nulla potuit auellere uide trunco. Mirat⁹, refert quid acciderit Imperatori. Ille cõperto miraculo, interpretat diuine esse uoluntatis ibi instrui sacellũ. Mox erigit in honorem Marię. Erat pridẽ dumis & inuijs paludib⁹ horrẽs locus: sed quid nõ mutat instãtia peruiigilis cure & laboris. Cœpit perinde apostolorũ princeps cedere uirgini matri: trãslataq; est ecclesia Aulicẽsis in Hildesemẽsem: ubi perdurat usq; hodie. Hoc est autẽ initium Hildesemẽsis insignis ecclesie: quẽ, ut diximus, in Aulica est a Karolo inchoata: sed in locũ quem tenet, per Ludouicum filium translata.

CA. XXVII.

Albertus filius erat Wigberti, in gente Saxonũ nobilissimus, & in Christiana pietate feruentissimus: qui Romã deuotionis gratia petẽs, a Sũmo põtifice Leone corpus beati Alexandri martyris, qui filius erat Foelicitatis, acceptũ dono, in Wildeshusen perfectõ colle

gio, a patre inchoato, perduxit: ibique religiose est uenerat⁹. Habuit hic fratrem Brunonē: qui accepta, ut ferūt, coniuge Susanna ex Sueuia, genuit Ludolphū, qui in principatu successit: nam Walbertus prole masculā non reliquit. Ad ei⁹ tēpora pertinet grauis illa incurfatio Danorū, & Normānorū, circa obitū Ludouici Imperatoris: hoc est, circa DCCCXXX. annū Dñi: nam filijs eius de regni diuisione digladiātibus, Normāni (sic enim Danos appellāt, & quicquid ab aquilone uenit, Gallici scriptores) liberā euagandi potestātē, & digrassandi per littora Germaniē & Galliarū acceperunt. Quo tēpore Phrifones ipsos tributo adegerūt: q̄ apud illos Haraldus, quē regni hostē deputauere, moraret^r. Tanta erat hominū insolētia, ut per Renū ascēdentes, Coloniā obsiderēt: per Albim Hāburgū incēderint: & ut uerbis utar annaliū, indyta ciuitas, aut prēda, aut incendio perijt. Ibi ecclesia, ibi claustrū, ibi bibliotheca summo collecta studio, consumpta est. S. Ansgari⁹ cū reliquijs pene nudus euasit. Sed hāc rem in Metropoli sum⁹ exequuti. Grauiissimā uero pugnā iuxta Antifiodorū inuicē fratres Frāciē reges tum habuerūt: in qua uires Frācorū uehementer attenuatę sunt: ubi Karolus cognomēto postea Calu⁹ tum omniū iunior, aduersus fratres consanguineos tres, q̄ ipse alia esset matre, omnes uno patre Ludouico nati, solus prēliū inijt. Vrebat hominē matris & sua ex fratrib⁹ accepta iniuria: qd̄ supra dixim⁹. Lothari⁹ de Italia uires habuit: Ludouicus de Germania: Pipin⁹ fili⁹ Pipini, horū ex fratre nepos, ex Aquitania uires cōiūxerūt. Karolo ex Frācis arma accessere. Sed in ea pugna etsi cedes esset grauiissima utrinq̄, uidebat^r tñ uictoria partib⁹ Karoli inclinare: tum interueniēte per legatos Sergio pōtifice, res cōposita est in eū modū, quē Ludouic⁹ omniū pater, ante prēfinitisset: ut Lothario maiori esset Imperiū & Italia, cū parte Frāciē inter Renū & Scaldim: quę ex eo dicta est Lotharingia. Ludouico proueniret Germania: pręsertim Bauaria, Frācia, Turingia: nā Saxonia pōtificib⁹ erat dispartita: seruato tñ nobilib⁹ in ea suo districtu. Superintēderat tñ Ludouic⁹ omnib⁹ puincijs Germaniē: Pipino maneret Aquitania: Karolo uero Galliarū Frācia. Ebonē Remēsem archiepūm papa omni honore destituit: q̄ nō modo prioris in Ludouicū Impatorē, sed etiā huius inter fratres dissidiū author & incētor diceret^r. Alij illū infontē prędicauere. Vt cūq̄ fuerit. S. Ansgari⁹ illū a pristina familiaritate & charitate nō repulit: quę res innocētis ei⁹ plurimū uideēt attestari: nam sanguinariū epūm uir sanctissim⁹ suo cōtubernio nō dignaret^r. Eiect⁹ autē ecclesia sua Ebo, peruenit ad Hildesemēsem: in qua. III. pontifex uitā finiuit. Verisimile est ad Ludouicū confugisse exulantē: qui illi de noua sede prout tum cōsueuere reges, prouiderat.

CA. XXVIII.

Aeculū istud pturbatione fuit plenissimū: pręter enim Normānorū grauiissimā incurfionē de littore maris, in se, ut diximus, fratres uersi, rē atrocissime miscuerūt: quarū rerū Lothari⁹ Impator pertesus, relicto sæculo, monachū se fecit: incq̄ ea monastica uita ānis octo perdurat: filijs partit^r regnū: Maiori Ludouico permittit Impiū cū Italia: Lothari⁹ capit Austrasiā, ea est Lotharingia. Karolo Burgundię pars cū

Romana prouenit prouincia. Karolus aut cognomēto Calu⁹, horū patru
 us, Metim peruolat, audita morte Lotharij: coronā ei⁹ prouincie de more
 accipit: indignante Ludouico rege Germanie, q̄ eam ditionē solus Karo
 lus inuadat. Legati regū rem omnē uidebant ad tolerabiliorē modū rede
 gisse, cū Ludouic⁹ Germanie rex, accepta recēs de Wādalis uictoria, ani
 mos erexit: q̄d inuicē legati pacti sunt, in irritū uocat: Sed tñ ea de re itur
 ad arbitros: Illi partiti sunt Austrasiā equis portionib⁹. Sed Ludouic⁹ Lo
 tharij filius, iam Impator declaratus, & ipse Austrasię sibi regnū deposcit.
 Missis aut atq; remissis a pōtifice ad reges, a regib⁹ ad pōtificē oratorib⁹,
 arbitrorū loco in eam formā cōuentū est, ut Ludouicus Germanie rex q̄d
 ab Lotharingia teneret, Ludouico Impatori pmitteret. Dum hic rerū sta
 tus esset in uicinis regionib⁹, Saxonia, quantū poterat, cōquieuit a uicinis
 Danis, ac Wandalis adhuc infidelib⁹, & perinde perpetuis Christianorū
 hostibus: Sed met⁹ inuictissimi regis Ludouici, tum per omnē Germaniā
 superintēdētis, cōpressit mot⁹ eorū. Erāt tñ creberrimę illę per Galliarū lit
 tora Normānorū incursiōes: de quib⁹ in Norwagia nostra multa scripsi
 mus. Per eadē tēpora fuit in Saxonia illa ecclesiarū Hāburgenū, ac Bremē
 sis unio: per occasionē quā in Metropoli commemorauim⁹: sed per miras
 rerū girationes, puenit, ut omnis honor & potestas in Bremensem trāffer
 ret: q̄d in eodē tractu Metropolis per causas ostēdimus. Interea Walber
 tus Saxonū uir primarius, trāquilla pace compositus, in Christi religione,
 obdormiuit: sepult⁹ apud patrē in Wildeshusen. CA. XXVIII.

Vdolphus inter Saxones nobilitate prestās, ex eadē Wedekindi
 I stirpe, pgnat⁹ est: fili⁹, an ex fratre Walberti nepos, aut fratruelis
 nōnulli relinquūt incertū: sed cōpertū est, hūc Brunonis, qui fra
 ter erat Walberti, filiū: Ex eiusdē, inquit annales, Saxonicae gentis stirpe
 uir nobilis & pmagnific⁹ est egressus, nomine Ludolphus: qui & ipse Ro
 mā religionis gratia, pfect⁹. S. Papę Innocētij reliquias inde adduxit. Cre
 diderim Saxones ea etate iā subditos religioni, paruissē pōtificib⁹, nec du
 cis alicui⁹ tulisse impiū: usq; ad aliq̄t sequētes ex hac linea principes. Sed tñ
 tradūt nonnulli hūc fuisse qui dñareū ultra Visurgū in orientali Saxonia,
 quę nūc sola nomē retinens, Saxonia dicit: nā Westphalia citra Visurgū,
 diuisū habet uocabulū, ab occiduo ductū. Acccepit aut Ludolph⁹ uxore
 Odam, filiā principis de oriētali Frācia, quā nūc uocāt Frāconiam: ex qua
 tulit filios, de qb⁹ infra memorabim⁹. Circa hui⁹ aut prima uel nouissima
 patris ei⁹ tēpora, illā ecclesiarū Bremēsis & Hāburgēsis unionē factā cōpe
 rim⁹, agēte Ludouico Germanorū rege: qui Ansgariū iā sede sua pulsum,
 & diu in Ramsola exulācē primū sc̄cit in Bremensem uacantem assumi ec
 clesiā: deinde etiā apud Nicolaū Sūmū pōtificē missis oratorib⁹ p̄fecit ut
 ecclesie unirent: q̄d plenius in Metropoli signauim⁹. Sed qm̄ Saxonie res
 per hęc tēpora sunt obscuriores, propter incuriā scribētū: Ludouici Ger
 manie regis, qui tum etiā Saxoniam, etsi principatu nō administraret, quadā
 tñ superioritate illi superintēdit, exequamur: nā pōtices ei⁹ arbitratu per
 Saxoniam sumebant: quod in Ebone Remēse, & in optimo patre Ansgario

declarat deſyderat^o exit^o. Inde proueniſſe uerifimile eſt, neminē per eam
 gratē Saxonie principē libera poteſtate dñatum. Quo etiā tēpore beatiffi-
 mus pater Anſgarius latiffimā ſuæ ditionis prouinciā obiēs, diſſeminabas
 ſtrenue uerbū uite, inter pericula terra mariq; denſa: nihil aliud queritās,
 q̄ ut martyr Deo conſecreē. Normāni uero & Dani, ſiue ijdem, ſiue natio
 promiſcua (res enim in obſcuro eſt: q̄ illa ætate mari plurimū nauigantes
 uſi ſunt Dani cū Norwagijs) in littore Galliarū ſedes ſibi per arma queſie-
 runt. Sed Ludouico Germanorū regi plurim^o labor fuit ad nationes in cir-
 cuitu perdomādas: Cōſlixit Wādalis ad oceanū demorātibus: Aciē uer-
 tit in Bohemos, eiufdē linguæ & nationis homines, q̄uis prouincia diui-
 ſos. Normānos uero, etſi Franciā incurſauerint, ita retudit, ut ætate ſua ab
 prouincijs Germanie man^o cōtinerēt. Interim uero Ludolphus Saxonie
 princeps, ex cōiuge quā tenebat, filia ducis in oriētali Francia, quā prouin-
 ciam ſcriptores deſignando uariāt: Alij eam Franciā orientālē uocāt: quæ
 omnibus Frācis origo eſt: nunc per iniuriā appellata Frāconia. Alij deſi-
 gnant Auſtraſiā, hoc eſt, Metenſem prouinciā: que relique Francie eſt ori-
 entalis. Ex ea aut cōiuge filios accepit Ottonē, Brunonē, Tanquardū, &
 quatuor filias: quarū primæ tres Chriſto conſecranē moniales, abbatiffæ
 poſt inuicē in Gandersheym: quod pater fundauit monaſterium: quartā
 duxit Ludouicus rex Franciæ. Vnde facile datur cōijci, non uile fuiſſe no-
 men his ducibus, quorū affinitates reges queritabant. XXX.

Interea morit^o Ludouicus Lotharij filius, Imperator: quo cōper-
 i to, Karolus Caluus rex Francie, filiū mittit ad eam Lotharingie
 partē tutādā, quā ex Lothario Imperatore accepit: ipſe magno
 agmine, magnis itinerib^o cōtēdit in Italiā. Ludouic^o aut Germanie rex hoc
 futurū proſpiciēs, Karolū filiū illi opponit, iter eius impediturū: ſed Karo-
 lus Caluus fortior incubuit, q̄ ut a Karolo Germanico impediret: Igit̄ ille
 acceſſit partib^o uictoris, cedēs patruo. Aliū illi filiū Ludouicū Ludouicus
 oppoſuit: ſed ubi nihil ſe poſſe facere conſpexit, ad patrē eſt reuerſus. Inte-
 rea Karolus Calu^o Frācie rex, Imperij coronā accepit de manu pōtificis:
 & diſcedēs Italia, Roſimon cōiugis ſue fratrē Italię preſecit: attributo illi,
 quantū uoluit preſidio militū quo prouinciā tutaret: Cui etiā neptē ſuā, fi-
 liā Ludouici fratris, Germanie regis deſpōdit uxore: Ipſe uero iā Roma-
 nus Imperator, reuerſus eſt in Frāciā ſuā: auctior dignitate Imperij. Ludo-
 uicus rex Germanie per ea tēpora fato conſeſſit, Ludouicū & Karolū fili-
 os relinquēs: Ludouic^o aut iunior miſſis ad patruū Karolū Impatorē ora-
 torib^o, amicitia ei^o poſtulat: & abolitionē earū rerū, que patri illi^o cū eo fue-
 re. Auerſat^o Karolus, reiſcit legationē. Ludouic^o aut magnā ex Turingis,
 Saxonib^o ac Bauaris manū cōtrahēs, ad Renū caſtrametať, ductur^o in pa-
 ruū. Occurrit illi Impator, ab altera ripa fixis tētorijs. Tentat̄ in trāſacti-
 onē uerti per medios oratores. Dum illi rei intent^o Ludouic^o paci ſe parat,
 Karolus Imperator molit̄ inſidias: nam diuerſo itinere per noctem copias
 tranſponit: & iubet occultis itinerib^o hoſtilia caſtra depugnare. Detectis
 inſidijs, Ludouicus ſuos in ordinē collocat: & uenientes excipit Francos,
 f uij

fugatoꝝ: multos in itinere prosternens: ut non se uenisse gauderent. Imperator suis fugientibus, & ipse ad pugna imparatus, fugę fit comes. Prędę multam assequuntur insequentes: sparsi etiam a rusticis nudantur rebus. Ita insidiarũ suarũ statim pœnituit Imperatorem. Cum interim Normanni premerent Franciã, & Saraceni Italiã, uocat⁹ a summo pontifice Imperator, cum expeditis copijs Italiã ingreditur: mittens ex ducibus, qui Normannis conflictarentur. Iohannes pōtifex obuiam Imperatori proficiscitur: Papię se salutant: interim iunctis agminibus Romam petunt. Karolus autē Germanici Ludouici filius, cum magnis copijs & ipse in Italiã contendit, gratiam initurus apud summũ pontificē: audiens autē Imperatorem se pręuenisse, conuerso itinere redit in Germaniã. Imperator rebus compositis, cum redire parat in Franciã, febre corripitur: Iudeus, quę medici loco honorabat, porione illum donat, ut putauere, amatoria. Ille inde finē uiuēdi se cit. Ludolphus quoq; Saxonię princeps, trāquilla pace compositus, in pace quieuit.

CA. XXXI.

Runo, Tanquardus, Otto, liberi fuere Ludolpho: quorũ Bruno b insignē nomē reliquit uico, quę ille prim⁹ inchoauerat: qui ex illo dictus est Brunonis uicus: iam diu Brunswicũ, insignē opidũ in media Saxonia, ad riuum Onacri, qui influit Visurgũ: Cuius opidi parua primũ initia, multas per tempora habuere accessiones: ut per uices ampliatum, nũc in eas excreuerit uires atq; opes, ut facile principibus suis titulum indiderit: qui exinde uocant̄ duces Brunswickēses: sed hoc longe postea. Sinum excurrentis fluminis stagni, aut maris, Saxones sua lingua Wyck appellant: Inde Bruno excursum fluminis alterũ, alterũ Tanquardus, nō lōgo interuallo, edificijs honestarũ: inde Brũswyck, & Tanquardeswyck, diu uariata appellatione secernebatur. Obtinuit autē Bruno, ut solus opido nomē relinqueret. Frater autē arcē cōmuniuit uicino loco, quę de eius nomine Tanquerode diceret. Quo in loco ecclesia, S. Blasio consecrata, nomē retinuit, ut in urbe diceret: extantibus muris priorib⁹, quę iam mœnibus ciuitatis ambiunt. Brunonis autē insignis uiri, gloriosus fuit exitus: Nam mortuo Ludouico Germanię rege fortissimo, qui Germaniæ littoribus Normannos fortissime repulit: cognita regis morte, iidem hostes magno agmine Saxoniam inuadunt: media omnia ferro igniq; uastant: Albi trāsmisso, in ultēriora proficiscunt. Fama tãtĩ mali Brunonē iam dudum pręuenerat. Ille uocatis omnib⁹ quos ad pietatē tantę expeditionis paratos inuenerat, duodecim ut aiunt comitib⁹, hoc est, Saxonũ primarijs ex nobilitate uiris (nam comitũ nomē illa ætate in hac prouincia erat incōpertũ) omnib⁹ uicinis pōtificib⁹ Verdēsi, Myndensi, Hildesemēsi, Rembertus iã Hãburgēsi pręsidēs, tum in finib⁹ Bremēsis diocesis agebat: precib⁹ adiuuās, q̄s armis carnalib⁹ non poterat. Tantũ agmē Christiani exercit⁹ idololatri Normānis Danisq; se obiectabat: in loco qui dicit̄ Ebbeckestorp. Inito certamine, pro se quisq; fortiter agebat: Christiani em̄ aut uincere, aut mori diffinitũ habebant: beatos se futuros, si in causa pijsimę religionis occūberent: fortunatos uero si uincerent: sed beatos se maliebant

g fortunatos. Ita factū est, ut pertinaci diu pugna extracta, totum agmen
 Christiani nominis pro Christo occumberet, dux ipse cum episcopis, &
 omnib⁹ Christianis militib⁹. Cōiecta omniū in unū aceruū corpora: cum
 nemo diu ad sepulturā peteret, hostesq; uestes & arma tulissent, iā nudata,
 post moram internosci non poterāt: uno agmine ceciderūt: uno loco sunt
 terre cōmendata corpora: ut neq; pōtifices, neq; nobiles, internoscerent.
 Mindenses suum pōtificē Theodericū requirētes, discernere non poterāt.
 Idem Hildesemensibus cōtigisse reor, & Verdēsibus. Hic fuit exitus glori
 osi ducis Brunonis: & hec sanctarū reliquiarū in Ebbeckestorp cōsecratio.
 quā indocta fabula ab Hamburga, cū ibi pōtifex Sūmus, ut somniāt, ce
 deret, ferunt huc aduectā. Testes rei, quā dixim⁹, sunt ecclesiarū Mindēsis
 Hildesemēsis, & Hamburgēsis annales: ut erubescāt, qui solitā sequunt^r fa
 bulationē: Nam de Romano pōtifice qui Hamburgū uenerit, quid sit fa
 ctum, in Ottone, I, dicemus: cuius tēpora cōtingit: & dixim⁹ in Metro
 poli, fabulā omnē exufflātes. IncurSIONES etiā q̄ crebrē a psequutorib⁹ Chri
 stianorū in urbē Hamburgū factę sunt, unde martyrū multorū reliquię, in
 eadē Metropoli locū inueniet. Per eadē quoq; tempora Normāni magis
 in littorib⁹ Frācię inualuere: Neustriā, quę inde usq; in hunc diē dicta est
 Normānia, occupātes: qd sum⁹ in Norwagia exequuti. XXXII.

Tto dicti Brunonis germanus, post fratrū interitū, iam iustū prin
 cipatū arripuit: decrescētibus paulatim uiribus Germanię regū:
 Quantū decesserat Frācis, tantū accessit Saxonib⁹: in quos iam
 rerū cœperat summa inclinare: Nam Ludouico Balbo, Karoli Calui filio,
 Johannes pontifex Imperiū usq; ad Franciā deferebat: celebrato concilio
 Lugduni. Erant autē qui Karolo Crasso Germaniæ regis filio studerent:
 qui redeuntē ex Francia pōtificē cœpere: cœgerūt, ut Karolo Imperij do
 naret insulā. Ita duo pariter se Imperatores gessere. Sed Ludouico ultra
 trienniū non durauit Imperiū: quo decedente, solus in eo Karolus per an
 nos, XII, permanebat. Erat iste, ut dixim⁹, Ludouici Germanorū regis fi
 lius: fratrē habens æque Ludouicū, Germaniæ regē: & item aliū Karlo
 mannū: cuius fili⁹ Arnulphus postea peruenit ad Imperiū. Quo tempore
 fuit illa grauis incurSATio Normānorū in Franciā: quā in Norwagia expli
 cuimus. Iste uero Karolus Imperator ubi agnouit se principibus min⁹ gra
 tū, Imperio uolens cessit: ne, quod formidabat, inuit⁹ destituere^t. Assum
 ptus est autē a principib⁹ Arnulphus uir magnificus, princeps fortissimus,
 filius Karlomāni: qui frater erat decedētis Karoli. Hic suscepit bellū ad
 uersus Normānos cœlit⁹ administratū: in quo Normāni ab eo ad inter
 necionē sunt deleti: Siquidē centū millib⁹ paganorū prostratis, uix unus
 e Christianis cecidisse est reper⁹. Gotfridus & Sigefridus regij proceres
 ibi ceciderūt. Dominabat autē iste Arnulphus Bauaris, Sueuis, Frācis ori
 entalibus: & post mortē Karoli Calui, Lotharingis, audacibusq; Saxonib⁹
 bus: Verba ponere libuit annaliū: Qui Saxones etsi suū haberēt principē
 tñ Germanorū regē, & iam Imperatorē, dñm recognouere: quomodo &
 nostra tēpestare duces in Francia, qui regē supra se adorant: Non erat illa

quã nunc cernimus in Germania principũ libertas, non bona: ut suscipiãt, que uolunt, Imperatoris mãdata: Vnde etiã ista nolẽtes cernimus Imperij detrimẽta: que omnino non fierẽt, si, ut par erat, principes Germaniẽ, quo modo Franciẽ, suo regi parerẽt. Idem Arnulphus Imperator bellũ suscepit aduersus Zuentebaldũ Morauorũ regem, tributa negantem. Aeneas in Bohcemia illũ appellat Zuantocopiũ: qui unus Poloniã, Bohcemiã, Slesiam, Morauia, teneret imperio: Arnulphũ Imperatorẽ agnoscere primarium suũ detrectauit. Magno totius Germaniẽ apparatu mouit in illũ Imperator: Hunorũq; reliquijs per Pannonias missis, & Germanorũ uiribus, occurrentẽ sibi regẽ in acie uicit: & magna strage in eius copias peracta, fugauit. Ille iam regni spem ponẽs, incognitus cõcessit in eremũ: ibiq; Christiano, sed eremitico, ritu finiuit uitã: propinqua tantũ morte testatũ presentibus quis esset. Per hoc tempus sub Formoso Romano põtifice renouata est questio de ecclesia Bremẽsi, & decreto concilij, quod erat apud Triburiã (nunc uocãt Friburgũ) cõuictis qualibuscũq; argumẽtis, Adalgarius pridẽ Hamburgẽsis archiepiscopus, coactus iterũ fieri suffraganeus Coloniensis, cõsedit infimo loco. Magna in cõcilio duorũ efferẽ cõtentio doctorũ, que omniũ in se oculos conuertit: sed uictus est qui pro Adalgario stabat. Tum etiã illa stupenda Romã in põtificia sede perturbatio est exorta a Formoso & successoribus eius: Cum orto inter eos scismate, successor p̄decessorẽ male haberet. Effodiẽ a successore Formosus: & cadauer in Tyberim projicit. Qui hoc procurauit pontifex, a successore suo Formosi defensore, confundit. Ita grauissimo totius Christianissimi scãdalo Romani pontifices uelut ebrii, immo furiosi, iactabant. O Petre, Line, Clete, Clemens, ad quid peruenit uestro sanguine, uestratũq; immo Christi cruore partus principatus? Sed hec alijs.

CA. XXXIII.

¶ Tunc interim dux Saxonie, etsi Germaniã regem supra se agnosceret, iusto tñ principatu dñabatur in sua prouincia: nec cõtemnẽdi erat nominis apud Ro. Imperatorẽ Arnulphũ, regẽ etiam suũ: qui tanti illũ fecit, ut filiam illi suã Lucardam coniugem daret: ex qua ille filiũ sustulit Hẽricũ: qui primũ ex Saxonib; imperabat: filiãq; Alheidim, que in Quedelẽborg Christo cõsecrata est abbatissa. Vnde apparet Hẽricũ regẽ materno sanguine pertinere ad lineã Karoli Magni: cui; mater erat Arnulphi filia, qui patrẽ habuit Karlomannũ, & ille Ludouicũ Germaniẽ regẽ: qui Ludouicũ Imperatorem .I. & ille Karolũ Magnũ, sexto gradu attauũ suũ numerat Henricus. Et ut lineã generis a plerisq; turbatam agnoscam; uidendũ qui Imperatores exierint a Karolo Magno: cui primũ successit Pius Ludouicus: & illi filius Lotharius, Karoli nepos: illi Ludouicus filius, Karoli pronepos: illi Karolus Caluus, proximi Ludouici patruus, Karoli Magni nepos: illi filius Ludouic; Balbus, Karoli iterum pronepos: & illi Karolus Crassus, Ludouici regis filius, Magni q; Karoli pronepos: illi aut Arnulphus, Karlomãni, qui frater erat Ludouici regis Germaniẽ filius, Karoli Magni abnepos: is erat Hẽrici regis Germaniã, matern; auus; ut trinepos Karoli ille computetur. Arnulpho suc-

cessit filius eius Ludouicus, Henrici auūculus. Erat & alius filius Arnul-
 pho, Cōradus, dux Lotharingiæ, quē Albertus Francus, comes de Bam-
 berga prelio oppressit. Ob hoc prodicione archiepiscopi Moguntini Hat-
 tonis publico gladio cesus ab Imperatore Ludouico fratre eius. Hic Con-
 radus reliquit filios Conradū, qui imperauit ante Henricū: & Euerhardū
 ducē Lotharingiæ. Hęc idcirco, ut non alienū sciam⁹ Hēricū regē, de quo
 statim, a sanguine Karoli Magni. Hic autē Otto dux Saxonie quia ad ex-
 tremā peruenit senectā, multos uidit Romanorū Imperatores: Nam Ar-
 nulpho miserabiliter morienti, infœlicitate Syllæ Romani dictatoris, suc-
 cessit fili⁹ Ludouic⁹ per annos. XII. Hic, ut dixim⁹, fratrem habuit Cōradū,
 cæsum in acie ab Alberto, hui⁹ Ottonis ex filio nepote: quæ res effecit, ut
 Ludouicus Imperator prodicione, ut ferūt, Hattonis Mogūtini præsulis,
 qui illi gratiā sponderet Imperatoris, capt⁹, gladio Imperatoris perijt. Sed
 paulo ante hæc tēpora cum Arnulphus Imperator bellū gereret in Zuen-
 debaldū Morauie regē, & claustra quib⁹ excludebant Vngari gens Scy-
 thica, laxasset, cum illorū tum opera in hostē uterēt, malo cæterorū, ut ap-
 paruit, Christianorū, ferā gentē immisit prouincijs Christianis. Tendebāt
 ergo Vngari in Pānonias, antiquā sedē exterarū nationū: Nam uetustissi-
 ma memoria eam apprehenderunt Gothi: post illos Huni, pulsis Gothis:
 Longobardi post illos, pulsis Hunis: Cum illi tenderēt in Italiā, Huni nō
 iam ut prius imperiosi, sedes accēperāt easdē ab Longobardis precario:
 ut, si qua necessitas illis reuertēdi ingruisset, haberēt quo reciperent. Sed
 Longobardis in Italia permanētibus, permansit sedes Hunis, usq; ad tem-
 pora Karoli Magni: qui gentē, omni nobilitate in acie cæsa, satis extenua-
 uit: Nunc uero aduenē Vngari, cōsanguineis suis, ut putat, Hunis, super-
 uenere. Mira res, tam numerosum populū, tam crebris agminib⁹ ex uastis
 solitudinibus motū, semper easdē sedes in Pānonia petijisse: quasi illa pro-
 uincia decreta sit recipiendis aduenis. Primo ingressu fecerāt Vngari qd
 solent aduenē barbari, mira celeritate, & prædare auiditate, stimulante na-
 tiua ferocia, excurrerūt in Alemāniā, hoc est, in Suæuiā, Bauariāq;: sed ibi
 fortiter resistētib⁹ incolis, multi perierūt. Ludouicus Imperator, Imperiū
 moriēs reliquit. Voluit autē omnis Frācorū Saxonūq; nobilitas Ottoni
 sceptrū & diadema regni tradere: sed ille causat⁹ seniū, recusauit: & perue-
 nit ad Conradū, Conradi, qui frater erat Ludouici filiū, ducē Austrasio-
 rum, hoc est, Metensiū, & orientaliū Francorū: in quo Conrado etiā finiē
 linea Karolorū masculina. Regnauit autē iste in Alemānia sola, annis se-
 ptem: Iam enim Itali cōtempto Imperio, erexerūt suos in prouincia Impe-
 ratores: Berengariū Foroiulieneses, Guidonē Beneuentani. Erāt uero iam
 principat⁹ Germaniæ partiti in multos: posteaq; Imperio in reges Germa-
 niæ translato, desierūt esse reges Germaniæ: sumpto iam maiori titulo Ro-
 mani Imperij: Et in Bauaria Arnoldus, Burchardus in Suæuiā, quæ Ale-
 mania dicitur a Lemano lacu, duces: Euerhardus potentissimus comes in
 Francia, quam nunc uocant Franconiam: Frater hic erat regis Conradi:
 Gisebertus dux in Austrasia (quæ nūc, ut dixim⁹, Lotharingia est) Otto

uero Saxonie dux iam senio fractus, ad capulum perueniens, in pace quie-
uit; Henricum relinquens successorem filium.

FINIT LIBER II.

INCIPIT LIBER III.

ENRICVS OTTONIS SAXONIAB

henicus Ottonis Saxonie ducis filius, Arnulphi Imperatoris ex filia nepos, qui re-
giam dignitatē primus inuexit in domū Saxonie, in qua
diu permāsit, merito nobis initiū tribuit noui orfus. Erat
enim inter omnes regni principes prepotēs, ac uirib⁹ for-
midabilis: qui prim⁹ libera potestate principatū Saxo-
nie administrabat; nam maiores eius sub regibus delitu-
erunt. Henricū autē ducē sibi semper aduersaturū Conradus rex suspexit:
mouissetq; in eum, si non omniū in se principū motum formidasset. Nam
quos diximus principes, non unū de Cōrado sentiebāt: Hoc ueritus rex,
aperta ui congrēdi Henrico non presumpsit; cæterū consiliū fert habuisse
cum Hattonē Moguntino presule, qui Albertū Henrici ex sorore nepotē
perdiderat, ut Henricū quoq; subuerteret. Aureū torquē fert procurasse
fieri pōtifex, quē dono daret Henrico: ut perinde nactus fidē apud illum,
pro arbitrio proderet. Considerādi operis gratia pōtifex diuertit ex itine-
re ad aurificē: uisq; torque fert ingemuisse. Tum familiaritate fretū opifex
rogasse, quid sibi uellēt ex alto ducta suspiria: Aliquādo, ait, torques
ille cruore fortissimi uiri madidabit. Iam antea intellexerat opifex aurum
Henrico duci destinari: Et ille q̄ potuit secretius curauit rem Hērico quā
audiuit notā fieri. Ille tacitus obseruat omnia. Mittit magno munere tor-
ques ab archiepiscopo duci: inuitaturq; ad conuiuū. Henricus autē cōuer-
sus in nunciū, Dic, inquit, Hattoni, non esse Henrico ceruicē qualē habuit
Albertus: donū suū illi sit: melius est Henricū domi sedentē de Hattonis
seruitute cogitare, q̄ domū eius comitatu magno grauare. Ita dolus non
processit. Rex autē Cōradus misit fratrem suum ad uastandā Saxoniam: qui
appropians urbi Eresburg, superbe, ut inquiūt, loquutus est: q̄ nulla ma-
ior sibi cura esset, q̄ q̄ Saxones se pro muris ostendere Francis non aude-
rent, hoc se formidare primū, ne ullū haberēt hostē in prospectu. Adhuc
sermo erat in ore eius: & ecce Saxones occurrunt mille passibus ab urbe:
initoq; certamine, tanta cede strati sunt Franci, ut a mimis declamaret, ubi
tantus ille infernus, qui eam capere posset descendantiū multitudinē: Ita a
timore suo Frācus liberat⁹ est: q̄ formidaret Saxones se non uisurū: nam
ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiēs autē rex male pugnatū a fratre,
congregata omni Francorū uirtute, perrexit ad requirendū Henricū: Su-
peruenit autē Henrico imparato in urbe Gruona: quā obsidione cingere
parauit: Premissis tñ oratoribus obtulit Henrico, amicū illi uenturū, si ad
dedendā arcē descendat. Interuenit autē huic legationi Diethmar⁹ uir cal-